

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

**Regionální instituce a jejich činnost:
vybrané lékárny činné na Plzeňsku v
18. - počátkem 20. století.**

David Laštovka

Plzeň 2018

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra filozofie

Studijní program Humanitní studia

Studijní obor Humanistika

Bakalářská práce

**Regionální instituce a jejich činnost:
vybrané lékárny činné na Plzeňsku v
18. - počátkem 20. století.**

David Laštovka

Vedoucí práce:

PhDr. Jitka Bílková, Ph.D.

Katedra filozofie

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Odborní Konzultanti:

RNDr. Jana Řehulová

Lékárna U Bílého jednorožce v Plzni

Mgr. Jaroslava Macáková

Lékárna U Anděla Strážce Kralovice

Plzeň 2018

Prohlašuji, že jsem práci zpracoval(a) samostatně a použil(a) jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2018

.....

Zvláštní poděkování: Rád bych zvlášť poděkoval paní RNDr. Janě Řehulové z lékárny U Bílého jednorožce v Plzni a paní Mgr. Jaroslavě Macákové z lékárny U Anděla Strážce v Kralovicích, za odbornou pomoc a odborné vedení mé závěrečné práce.

Poděkování: Rád bych také poděkoval paní PhDr. Jitce Bílkové, Ph.D. za formální vedení práce a za připomínky během jejího zpracování.

Obsah

Úvod	6
1. České lékárenství – jeho počátky a vývoj	8
2. Historie klášterních, veřejných a polních lékáren	13
2.1 Klášterní lékárny.....	13
2.2 Veřejné lékárny.....	20
3. Plzeňská Lékárna – Lékárna U Bílého jednorožce	Chyba! Záložka není definována.
3.1 Popis vybavení lékárny.....	Chyba! Záložka není definována.
3.2 Bylinná léčiva lékárny U Bílého jednorožce	29
4. Lékárna U Bílého jednorožce – Klatovy.....	32
4.1 Vybavení lékárny U Bílého jednorožce v Klatovech	40
4.2 Vybavenost léčivy	41
5. Lékárna U Anděla Strážce – Kralovice	Chyba! Záložka není definována.
5.1 Popis vybavení lékárny.....	Chyba! Záložka není definována.
5.2 Analýza bylinného vybavení	Chyba! Záložka není definována.
Závěr	44
Résumé:	49

Úvod

Předkládaná kvalifikační práce s názvem „**Regionální instituce a jejich činnost**“ se zaměřuje na historii regionálního lékárenství na Plzeňsku. Nutno podotknout, že téma kvalifikační práce jsem si vymyslel sám. Ve jmenované práci je uvedena historie třech vybraných regionálních lékáren. Jedná se o lékárny: Lékárna U Bílého jednorožce v Klatovech (bývalá jezuitská lékárna), Lékárna U Anděla Strážce v Kralovicích (dnes součást expozice bývalého cisterciáckého kláštera v Plasích) a poslední třetí lékárnou je Lékárna U Bílého jednorožce v Plzni. Lékárny byly vybírány se snahou o maximální obecnost získaných výsledků, proto byly voleny tak, aby alespoň jedna ze zastoupených lékáren, byla klášterní a druhá veřejná. Původně v práci měla figurovat, jako klášterní lékárna, lékárna plaského kláštera, ovšem jak jsme se později dozvěděli, v inventáři plaského kláštera plaská lékárna není, proto byla plaská lékárna nahrazena kralovickou lékárnou a roli klášterní lékárny převzala lékárna klatovská, která je bývalou lékárnou zřízenou jezuitským řádem. Cílem práce není podat jen historický přehled vývoje těchto lékáren a lékárenství na Plzeňsku, ale také prozkoumat všechny tři lékárny z hlediska vybavenosti bylinami a případné dovození a prokázání specializace některé z těchto zmiňovaných lékáren.

Práce sleduje výše uvedené lékárny v určitém časovém období 18. a 19. století, kam lékárny časově zapadají. Samotná kralovická lékárna, která je součástí expozice bývalého cisterciáckého kláštera v Plasích, je vybavením secesní. Pochází z přelomu 19. a první poloviny 20. století. K studiu historické části lékáren byly použity materiály z oblastního archivu v Plzni a z okresního archivu v Plasích – studium pamětních knih 1836 - 1950.

V práci jsou využity 4 výzkumné metody – 1) popisná, 2) analytická, 3) deduktivní a 4) komparativní. Popisná metoda je použita pro popis vybavení lékáren. Analytická slouží k prozkoumání názvů léčiv na lékárenských stojatkách a k následnému překladau o jaká léčiva v dané stojatce šlo. Metoda deduktivní slouží k logickému objasnění závěrů, zda se dané lékárny specializovaly či nikoliv. Poslední metoda komparativní slouží k porovnání všech tří lékáren z

hlediska vybavení předmětů a léčiv. Bylo také nutné ověřit správnost všech názvů léčiv.

K odborné části – analýza bylin byly přizvány dvě atestované lékárnice a to Mgr. Jaroslava Macáková – majitelka lékárny U Anděla Strážce v Kralovicích a RNDr. Jana Řehulová – majitelka lékárny U Bílého jednorožce v Plzni. Se zmíněnými lékárníci byly výsledky práce řádně konzultovány a probrány. Práci uzavírá shrnutí získaných výsledků a odvození závěru. V příloze se nachází seznam bylin, některé z nich mají jen latinský název a český ekvivalent, jelikož se nepodařilo dohledat, k čemu se byliny používaly.

1. České lékárenství – jeho počátky a vývoj

České lékárenství se vyvíjí ve dvou hlavních vývojových liniích, jako jinde v Evropě – klášterní lékárenství a světské lékárenství, polní lékárenství je pak doplňkovým jevem souvisejícím s rostoucím množstvím vedených válek za účelem získání nové země. Ve 4. století n. l. na naše území přicházejí slovanské kmeny. Noví obyvatelé naší země se rychle asimilují s původním obyvatelstvem, a kromě jiného přebírají jeho poznatky léčení a začleňují jej do svého slovanského léčitelství, které je založeno na empirii, pozorování a zkušenosti. Slovanské léčitelství má svoje kořeny již v pravěkém léčitelství, ale vzhledem k jiným historickým podmínkám se od něj v mnohém odlišuje.¹

Ve svých začátcích je Slovanské léčitelství ovlivněno řecko římskou léčitelskou tradicí. Své znalosti postupně léčitelé čerpají ze starých latinských spisů Hippokrata, Dioskúrida, Galéna a dalších autorů.²

Shodným rysem léčitelství je vymezení podstaty nemoci, která je pokládána za trest způsobený bohy, démony, upíry nebo vampýry. Za původce nemoci se považovaly i živly. Empirickému pojetí nemoci odpovídal i způsob léčby. Cílem bylo vyhnat nemoc - démona - z těla tancem, vykuřováním, kouzelným zařikáváním, vysáváním, skarifikací (nařiznutím kůže) nebo hořkými nápoji a léčivy. Dosavadní práce uváděly, že Slované neznali trepanaci jako způsob léčení.³

O nemocech a léčení Slovanů máme vzhledem k archeologickým nálezům, ale i z oblasti jazykové mnohem více poznatků než o léčitelství pravěkém. Z nalezených kosterních pozůstatků se domníváme, že Slované nejčastěji trpěli srůsty obratlů, zlomeninami, které uměli léčit. Léčili různé záněty, bolavé klouby (revmatismus) atd. Trpěli tuberkulózou, o čemž svědčí i změny na kostech. O dalších onemocněních se dovídáme ze staroslovanských názvů chorob, které se nám dochovaly: mor, ječmy, ječmyk, svorb, lišaj, bordavka, bordavica, ospa, ospica, kašl, gripa, gušcer (zánět mandlí), gryža (běhavka), klin (výhřez), kyla a

---

¹ DOHNAL, F.: *Studijní texty k dějinám farmacie*, s. 50.

² BRONCOVÁ, D.: *Historie farmacie*, s. 15.

³ DOHNAL, F.: *Studijní texty k dějinám farmacie*, s. 51.

ustrel (bolest v kříži). Na rozdíl od pravěkého léčitelství, kde léčitelskou funkci zastávali muži, bylo léčení u Slovanů svěřeno ženám.⁴

Ženy znaly účinky léčivých rostlin a uměly z nich připravovat léčivé přípravky a pomáhaly při porodech. Takovými ženám léčitelkám se říkalo různě, buďto vračarice, travarice nebo bylinkářky.⁵

Slované používali především léčiva rostlinná, ale znali i léčiva živočišná a nerostná. Z rostlin využívali zejména bedrník, černý bez, blín černý, česnek, durman, ibišek lékařský, kozlík lékařský, meduňku lékařskou, mátu peprnou, ocún jesení, pelyněk černobýl, podběl lékařský, slez lesní, vlašovičnick větší a řadu dalších bylin.⁶

České lékárenství se vyvinulo z lékárenství slovanského. S ohledem na evropský vývoj lékárenství i na hospodářské poměry za hranicemi i uvnitř českých zemí je třeba hledat počátky veřejného a laického lékárenství u nás asi koncem 13. století n. l. To, že se lékárna ve městě vyskytovala, svědčilo o hospodářské prosperitě města, pokud tedy pomineme momenty, jako byly války, požáry a podobně, kdy byla lékárna na čas uzavřena, zanikla nebo se přestěhovala do příhodnějšího místa.⁷

Sklonek 13. století n. l. je také obdobím úzkých politických, hospodářských a kulturních styků našich zemí s dnešní Itálií, zvláště pak například s Benátkami, Janovem, Florencií a dalšími městy. Dále pak s Německem i Flandry na západě dnešní Belgie, kam dozajista patří města, jako byly Bruggy a Gent. Z těchto míst k nám vedle kupců se vzácným a drahým cizokrajným zbožím a léčivy z Orientu a Levanty přicházeli i různí odborníci, jako byli právníci, mistři mince, řemeslníci, stavitelé, a právě také lékaři a lékárníci.⁸

Opačným směrem se ubírali i naši lidé za obchodem a vzděláním. Samozřejmě, že průsečíkem těchto styků byla v našich zemích zejména Praha a některá další městská správní centra, v nichž se také objevují lékárníci.

---

⁴ DOHNAL, F.: *Studijní texty k dějinám farmacie*, s. 51.

⁵ DOHNAL, F.: *Studijní texty k dějinám farmacie*, s. 51.

⁶ DOHNAL, F.: *Studijní texty k dějinám farmacie*, s. 51.

⁷ RUSEK, V.: *České lékárny*, s. 34.

⁸ RUSEK, V.: *České lékárny*, s. 34.

V těch městech země, která byla méně významná a kde byly přítomny zejména chudší vrstvy obyvatelstva, měli při obstarávání léčiv ještě dlouho své nezastupitelné místo právě různí kramáři, bylináři, zelníci, anebo lidoví léčitelé.⁹

Ačkoliv je potřeba být pro sledovanou dobu v identifikaci osob jako lékárníků opatrní, najdeme jich na Starém Městě pražském přece jen několik. Pro jejich existenci hovoří i ony obecné podmínky, o kterých jsme již mluvili. Jako nejstarší se uvádí lékárník jménem Conradus, apotecarius Pragensis. Podepsal se tak 21. 1. 1275 n. l. na listinném pořízení vyšehradského a boleslavského kanovníka jako osmý svědek za církevními osobami, a to činí jeho lékárnictví poněkud nejistým, protože to mohl být i hospodářský funkcionář některé pražské církevní instituce. Podrobnější badatelské ověření jeho lékařské funkce nám doposud chybí, ale určení jeho časově nepříliš vzdálených kolegů jako již skutečných apatykářů - lékárníků, Konrádovu zdravotnickou úlohu spíše podporuje.¹⁰

Jistější jsme si již u dalších jmen. K roku 1287 n. l. je doložen Bandinus de Aretio (Arecio, z italského Arezza), apothecarius Pragensis, který byl lékárníkem českého krále Jana Lucemburského (1310 – 1346), který mu za jeho služby věnoval statky v Hostivicích. Královští lékárníci měli hodnost dvořana a zřejmě dostávali i privilegia pro bezcelní dovoz vína a jiného zboží, včetně lékařského. Se schválením krále Jana prodal Bandinus dědičné statky v Hostivicích pražskému měšťanu Mikuláši Hildebrandovi roku 1325 n. l.¹¹

Dalším důležitým lékárníkem byl dvorní lékař Karla IV. Angelus de Florencia, který patřil mezi významné lékárníky, kteří přišli z italské Florencie. Český král a římský císař Karel IV. vzal svého lékárníka listinou z roku 1373 pod svou svrchovanou právní ochranu a udělil mu také privilegium volného obchodu po celé říši. Angelus roku 1374 n. l. koupil dům čp. 144/I na Malém náměstí na rohu dnešní Karlovy ulice, kde si zřídil svou lékárnu a kde se dochovala Angelova oficína. K tradicím Angelovy lékárny se hlásí lékárna U Zlaté koruny, přestože na Angelovu lékárnu přímo nenavazuje. Středověkou „Biblií“

---

⁹ RUSEK, V.: *České lékárny*, s. 34.

¹⁰ SMEČKA, V.: *Výstavba a vnitřní zařízení lékáren*, s.12.

¹¹ RUSEK, V.: *České lékárny*, s. 34.

medicíny, lékárenství a lékařství byl Kánon lékařství z 11. století n. l., který sepsal arabský lékař Avicena.¹²

Během 15. a 16. století se prosazuje nový způsob života, kde se znovu vracejí antické ideály, které se projevovaly kritickými postoji k autoritám. Na rozdíl od scholastického spekulování předchozí doby rozkvétalo racionální myšlení a z něj vycházející praxe. Doba renesance je počátkem moderního bádání o přírodě a člověku.¹³

Důležitou osobou je renesanční lékař a myslitel, filosof Philippus Aureolus Theophrastus Bombastus von Hohenheim, nám známý pod jménem Paracelsus (1493 - 1541 n. l.), který přišel s učením o tzv. signatuře. To znamená, že rostiny už svojí barvou, tvarem a podobností s jednotlivými lidskými orgány naznačují své léčebné uplatnění. Tedy ořech je podobný mozku, proto léčí mozek, žluté rostliny žlučník apod.¹⁴

Paracelsus chápal lidské tělo jako chemickou laboratoř a nemoci jako poruchy chemických pochodů v těle. Přispěl k zavedení široké škály syntetických anorganických chemických léčivých látek a přípravků do terapie pro nastolení porušené rovnováhy. Položil základy k novému směru v medicíně a farmacii, které se však prosadily až v 17. století, chemiatrii. Ta zasáhla i do vybavení lékařských laboratoří. Začaly se používat pece, destilace a chemické sklo.¹⁵

Pokud jde o texty, stal se počátkem renesance na našem území hlavním dílem tzv. herbář Petra Ondřeje Mattioliho, který byl vydán v roce 1557 n. l.¹⁶

Novověk přinesl další významné objevy, které se promítly do rozvoje lékárenství. Například mikroskop, sestavený kolem roku 1590, umožnil poznání rostlinné buňky. Dalšími objevy, které přispěly k rozvoji farmakoterapie, byly objevy z oblasti biologie, lékařství a fyziky.¹⁷

---

¹² RUSEK, V.: *České lékárny*, s. 35.

¹³ BRONCOVÁ, D.: *Historie farmacie*, s. 22.

¹⁴ DOUGAS, D.: *500 nejlepších receptů lidové medicíny*, s. 6.

¹⁵ BRONCOVÁ, D.: *Historie farmacie*, s. 22.

¹⁶ DOUGAS, D.: *500 nejlepších receptů lidové medicíny*, s. 6.

¹⁷ BRONCOVÁ, D.: *Historie farmacie*, s. 22.

K léčebným účelům na Plzeňsku se mimo jiné užívalo počátkem 18. století i pití „Úšovické vody“. Tuto vodu nejdříve pili premonstráti z kláštera Teplá, kteří popíjeli zdejší léčivé prameny, zvláště ten Ambrožův. Úšovické vody se, po prokázání jejich léčivých účinků, začaly plnit do sudů a vozily se jako léčivé koupelové vody do sousedních klášterů v Plasích a v Kladrubech.¹⁸

Éra novověku přinesla další významné léčitele. Na Slovensku k nim patřil fráter Cyprián, který působil v Červeném klášteře u Dunajce a kněz Juraj Fándly, autor první slovenské knihy o bylinkách, která vyšla pod názvem *Zelinkář* v roce 1793 n. l. Jejich následovníky byli další významní bylinkáři, ale i vědci a publicisté zabývající se léčivými rostlinami. Z jejich velkého počtu si připomeňme české lidové bylinkáře Karla Váňu, legendárního léčitele Jana Mikoláška, fytotherapeuty a publicisty Josefa A. Zentricha a Ing. Jiřího Janču. Z Francie jsou u nás známí bylinkáři Maurice Messéque a Leclerc, z Německa propagátor vodních kúr Sebastian Kneipp, MUDr. R. F. Weiss, Francizska von Au, Barbara a Petr Theiss. Z Rakouska je to populární lidová bylinkářka Mária Trebenová a na Slovensku se léčivým rostlinám věnoval světoznámý pěstitel Jozef Angelli, počátek 20. století.¹⁹

S rozvojem vědy v 19. a 20. století se oficiální medicína a bylinkářství čím dál tím více rozcházejí, i když nové chemicky vyrobené syntetické léky vznikají na základě rozborů osvědčených rostlinných léků. Lékařská věda jde mílovými kroky dopředu a bylinky se dostávají na okraj zájmu. V druhé polovině 20. století a na přelomu milénia však nastává renesance bylinek, jako reakce na negativní vlivy nadměrného užívání syntetických léčiv. Staré, staletými prověřené recepty a bylinky opět nacházejí uplatnění. Už sice ne jako hlavní léky, ale jako zdraví podporující výživové doplňky, preventivní prostředky, prostředky pro podpůrnou léčbu, ale i pro domácí léčení trávících, chřipkových a dalších každodenních onemocnění.²⁰

---

¹⁸ SOMOL, A., ŠVANDRLÍK, R.: *Lékařství v Mariánských lázních*, s. 17.

¹⁹ DOUGAS, D.: *500 nejlepších receptů lidové medicíny*, s. 6.

²⁰ DOUGAS, D.: *500 nejlepších receptů lidové medicíny*, s. 6.

2. Historie klášterních, veřejných a polních lékáren

Lékárenství jako takové bychom mohli rozdělit do tří vývojových proudů, mezi které patří klášterní lékárny, lékárny veřejné a polní lékárny. Linie klášterních lékáren vede ke vzniku lékáren ústavních, respektive nemocničních, které sloužily určitému okruhu pacientů. Druhá linie, linie veřejných lékáren zajišťuje péči pro širokou veřejnost. Tedy pro všechny, co ji potřebují.²¹

Třetí a poslední vývojová linie se vydělila z prvních dvou v průběhu staletí. Jedná se o tzv. vojenskou farmacii. V dobách starověkého Řecka nebyla ještě vojenská farmacie výrazněji oddělena od civilního léčení.²² Prvního vrcholu dosahuje vojenská farmacie až v období římském. Vojenské nemocnice (*valetudinarium*) měly lékárny, které svou velikostí skutečně odpovídaly potřebám takovýchto nemocnic.²³

S nástupem feudalismu dochází k politické a územní rozdrobenosti. Jednotliví feudálové mezi sebou často vedli drobné dobovačné války, v nichž se utkávaly neveliké rytířské skupiny. Vojska nebyla stálá, ale panovník (vojevůdce) shromáždil vojsko jen pro jednu bitvu. Budování stálých zdravotnických zařízení (nemocnic, lékáren, popřípadě polních nemocnic) bylo neefektivní a časově nemožné. Vojenské zdravotnictví začalo být více a více závislé na způsobech vedení bojů.²⁴

2.1 Klášterní lékárny

Vznik klášterního lékárenství byl v Evropě spojen se vznikem církevních řádů. Místem vzniku je Egypt, kdy Egyptan sv. Pachomius kolem roku 315 n. l. založil první řád a klášter v pusté osadě Tabené u řeky Nilu. S léčitelkou péčí, založenou na křesťanských ideálech, jako bylo milosrdenství, láska k bližnímu, kterou praktikovali zejména mniši, jsme se setkali už ve 4. st. n. l. ve východním zejména byzantském prostředí, v místech jako byla Caesarea, Jeruzalém, nebo

---

²¹ RUSEK, V.: *České lékárny*, s. 25.

²² DOHNAL, F.: *Studijní texty k dějinám farmacie*, s. 44.

²³ DOHNAL, F.: *Studijní texty k dějinám farmacie*, s. 47-48.

²⁴ DOHNAL, F.: *Studijní texty k dějinám farmacie*, s. 48.

Konstantinopol. V západní části Evropy vznikala nepevně definovaná mnišská společenství rovněž již ve 4. st. n. l. Postupně se pro mnišské komunity, tj. pro několik mnichů v čele s opatem, formulují různé regule, podle nichž má společný život mnichů v klášteře probíhat. Život má být veden v pokoře, modlitbě a poslušnosti pod vedením opata. Autorem první takovéto velké řehole, která se stala základem západního mnišství, se stal Benedikt z Nursie. V 73 člancích stanovil vodítka pro život mnichů, pořadí úkonů modliteb, práce i odpočinku. V roce 529 n. l. sám založil klášterní komunitu na hoře Monte Cassino na jih od Říma.²⁵

Benediktinský řád se stal nejstarším církevním řádem, který se rozšířil po celé Evropě, a spolu s křesťanskou vírou šířil rovněž vědění a školské vzdělání (sedmero svobodných umění), písemnou kulturu, dokonalejší způsoby hospodaření. Benediktýnský řád žil, ve srovnání s ostatními řády, podle velmi tvrdé řehole. Nezanedbatelnou součástí působení tohoto řádu byla i léčitelská praxe.²⁶

Protože jen velice úzká skupina lidí uměla číst, měl přístup k poznání a vědění jen omezený počet lidí. Byli to právě zejména řádoví mniši, panovníci a úzká skupina lidí kolem nich. I proto se také léčení stává výsadou úzké skupiny lidí. Kvůli nízkému počtu osob v klášteře se léčením zabývala zpravidla jedna osoba.²⁷

Kněží či mniši nezřídka vykonávali na panovnických dvorech také funkci léčitelů. Příkladem byl pražský biskup Thiadagus z Corvay, který léčil knížete Boleslava I. (935 – 967 n. l.) i Boleslava II. (967 – 999 n. l.).²⁸

Církev jako taková se cítila oprávněná k léčení, které považovala za akt víry. Učení církve ovlivnilo i pojetí zdraví a nemoci. Nemoc byla chápána jako trest Boží za hříchy lidí a zdraví jako přízeň Boha. Proto bylo za nejúčinnější

---

²⁵ RUSEK, V.: *České lékárny*, s. 25.

²⁶ RUSEK, V.: *České lékárny*, s. 25.

²⁷ DOHNAL, F.: *Studijní texty k dějinám farmacie*, s. 48.

²⁸ RUSEK, V.: *České lékárny*, s. 26.

způsob léčby považováno udobření si Boha – ne dary jako v empirickém léčitelství, ale modlitbou, která byla považována za nejsilnější prostředek proti nemoci.²⁹

V řádové Benediktinské reguli bylo na toto téma výslovně uvedeno „*péče o nemocné především a nade vše jest pozdvižena*“.³⁰

Mnišský léčitel, infirmarius, léčil vlastními léky nejen nemocné spolubratry, žáky klášterní školy, ale i poutníky a obchodníky, kteří se zastavili v klášterních hospitálech. Léčil také obyvatele z okolí kláštera.³¹

Představu o klášterních „*léčitelských zařízeních*“ dává modelový plán benediktinského kláštera asi z druhého desetiletí 9. st. n. l., jenž se dochoval v knihovně kláštera ve švýcarském městě St. Gallen. K tomuto plánu se jako k jakési normě přihlíželo od roku 817 při stavbách všech franckých benediktinských klášterů.³²

Z hlediska lékárnického je nejzajímavější plán domu, který bývá označován jako „*domus medicorum*“, dům mediků, lékařů. Byla v něm místnost pro ležící těžce nemocné „*cubiculum valde infirmorum*“, (lat. infirmus je slabý, nemocný), což byla zvláštní místnost pro medika - infirmaria „*mansio medici ipsius*“ – mnich léčitel zde pečoval o nemocné. Měl v místnosti asi i příruční knihovnu – například se seznamy léčivých rostlin s popisem jejich účinků, různé receptáře, které byly potřebné pro výrobu léčivých přípravků, výtahy ze spisů antických léčitelských autorit. Do domu byla situována také lékárna, označená jako „*armarium pigmentorum*“ (*skříň s barvivy – skříň s léčivy*), což nejdříve byla, jak název napovídá, asi jen skříň s léčivy, později byla celá místnost věnovaná úpravě, uložení léčiv i výrobě léčivých přípravků.³³

V bezprostřední blízkosti infirmaria byla také zahrada („*hortulus*“) s léčivými rostlinami. V sousedství infirmaria se nacházela i budova lázně s místností pro pouštění krve žilou („*munitio*“) a pro drobné chirurgické zákroky.

---

²⁹ DOHNAL, F.: *Studijní texty k dějinám farmacie*, s. 48.

³⁰ RUSEK, V.: *České lékárny*, s. 25.

³¹ SMEČKA, V.: *Výstavba a vnitřní zařízení lékáren*, s. 14.

³² RUSEK, V.: *České lékárny*, s. 25.

³³ RUSEK, V.: *České lékárny*, s. 25.

Součástí klášterního areálu byl i hospital pro chudé a nemocné z okolí, poutníky a další, užívaný jako hostinný dům pro vznešené příznivce kláštera a významné cizince.³⁴

Ve dvaceti bavorských benediktinských kláštorech pozdního středověku je doložena existence infirmarií s přidruženými domácími lékárnami. Je proto velmi pravděpodobné, že podle vzoru starších mateřských klášterů mělo své místo infirmarium s lékárnou také u nás v benediktinských kláštorech.³⁵

První mniši na naše území přišli v roce 992 n. l., protože je do našich krajů přivedl zakladatel břevnovského kláštera, pražský biskup Vojtěch asi 956 – 997 n. l., který sám pobýval v letech 988 – 991 n. l. v kláštorech řádu v Monte Cassinu a v Aventinu v Římě, kde se stal členem řádu. Při zřizování nového příbytku v Břevnově se směli mniši řídit římským vzorem.³⁶

Sídla benediktýnů byla u nás například v Ostravě u Davle, na Sázavě (počátek 11. století n. l.), v Opatovicích (1086 n. l.), atd. Podle benediktinského vzoru se při zřizování infirmarií a hospitalů pro chudé a pro poutníky řídily i další řády ve svých původních sídlech, mateřských kláštorech a podle nich se mohly řídit i kláštery u nás, uveďme například právě řád cisterciáků (Sedlec u Kutné Hory 1142 – 1143 n. l. a Plasy 1144 n. l.).³⁷

Přítomnost a existenci infirmaria potvrzuje i zmínka z kláštera v Plasích. Tato místnost nesloužila pro péči o chudé a nemocné z dané obce, ale jako místnost, kde se mnich léčitel staral o své nemocné řádové bratry.³⁸

O existenci tzv. infirmaria a klášterního hospitalu (nemocnice) informuje i odborný článek Mgr. Pavla Duchoně, který komentuje činnost lékárny v Plasích, která ve svém nemocničním křídle měla místnost pro léčení řádových bratří, nikoliv pro přijímání chudých nemocných (*hospitale paperum*).³⁹

---

³⁴ RUSEK, V.: *České lékárny*, s. 26.

³⁵ RUSEK, V.: *České lékárny*, s. 26.

³⁶ RUSEK, V.: *České lékárny*, s. 26.

³⁷ RUSEK, V.: *České lékárny*, s. 26.

³⁸ Dolni-strela [online]. ©2018 [cit. 25.10.2018]. Dostupné z: <http://www.dolni-strela.cz/turisticke-informace/tipy-na-vylety/studanka-prelatka-pramen-zdravi/>

³⁹ DUCHOŇ, P.: *Plaská klášterní lékárna, periodik – Vítaný host*, s. 28-29.

Kněží či mniši nezřídka vykonávali na panovnických dvorech také funkci léčitelů. Příkladem byl pražský biskup Thiadagus z Corvay, který léčil knížete Boleslava I. (935 – 967 n. l.) i Boleslava II. (967 – 999 n. l.).⁴⁰

Z té doby se bohužel nedochovalo žádné vyobrazení lékárny. Díky ale latinskému Dioskoridovu spisu o léčivech, který vznikl v 10. století v klášteře montecassinském a byl bohatě ilustrován, můžeme i přes nepříliš kvalitní dostupné reprodukce poznat některé druhy náradí, nádob, pomůcek, s nimiž klášterní lékárny pracovaly, a které se v dané době používaly. Byl to především hmoždír.⁴¹

Hmoždír se používal k rozměňování nebo mísení léčiv. Dále to pak byly různé stojatky, většinou válcovitého tvaru, užité nádobí na tekuté přípravky, lahve, sklenice, konvice, kotlíky, misky a džbány. Džbány (břichaté se dvěma uchy) zhotovené z kameniny sloužily jako duté míry, odměrky – menzury. K zahřívání a vaření na volném ohni sloužily kotlíky, většinou postavené na trojnožce. Tekuté přípravky se zhušťovaly dlouhodobým odpařováním na slunci, na vzduchu. Pro uchovávání přípravků z oleje se používaly baňaté láhve s hrdlem, jež se uzavíraly voskovým víčkem. Při lisování vyluhovacla z rostlinných drog se postupovalo tak, že se droga obalila listy yzopu, vložila mezi dva řemeny upevněné na dřevěných objímkách a kroucením objímkami v protisměru se lisovala tekutina do postavené misky. Z ní se poté přelila do baňkové lahve.⁴²

Pro návštěvníky, poutníky i pro chudé a nemocné z okolí byl v kláštěrech určen hostinský dům (hospitale). U hospitálů některých, např. na konci 12. století u johanitů nebo od 16. století u milosrdných bratří, vznikaly nemocniční sály a lékárny. Hospitály jako sociálně zdravotní zařízení, tj. starobince a chudobince, se objevovaly od poloviny 12. století ve městech na jihu Evropy, u nás od 13. století s výjimkou toho pražského.⁴³

V Praze na Starém Městě existoval hospitál pro cizí kupce v Týnském dvoře již ve druhé polovině 10. století, ale lékárna k roku 1135 n. l., jak se uvádí tady těžko existovala. Dá se předpokládat, že alespoň u některých hospitálů byla

---

⁴⁰ RUSEK, V.: *České lékárny*, s. 26.

⁴¹ RUSEK, V.: *České lékárny*, s. 26.

⁴² RUSEK, V.: *České lékárny*, s. 26 - 27.

⁴³ BRONCOVÁ, D.: *Historie farmacie*, s. 15.

alespoň malá zásoba léčivých prostředků (armarium). Podle vzoru benediktinského řádu, co do vybavení a vůbec organizace lékárny, se řídily i jiné řády. Do sklonku 13. století n.l. má farmacie u nás podobu klášterního nebo mnišského lékárenství.⁴⁴

V Praze se klášterní špitálníctví samovolně udrželo až do počátků husitských válek, špitály postupně přecházely do rukou světské městské moci. Špitály v Praze nikdy úplně nevymizely, spíše byl jejich provoz jen v útlumu, tak jak přecházely do světské moci a kláštery je přestávaly provozovat.⁴⁵ Vývoj špitální instituce od řeholní po soukromou se vyznačoval ve středověku určitou stagnací ve způsobu péče o nemocné.⁴⁶

Do Plzně, krátce po roce 1300, přichází řád německých rytířů. V té době byly v Plzni vedeny jiné dva řády žebravých mnichů, a to řád minoritů a dominikánů, který nechal postavit kláštery v místech opevnění města. I zde se řády a kláštery věnovaly pěstování léčivých rostlin ve svých rozsáhlých klášterních zahradách.⁴⁷ Pro péči o nemocné založili dominikáni také špitál sv. Máří Magdalény, jenž je prvně zmiňován v roce 1320.⁴⁸ Tento špitál byl určen pro měšťany královského města Plzně a byl vystavěn na ostrohu mezi mlýnskou a řekou Radbuzou. Předměstí, na kterém špitál stál, bylo od té doby nazýváno Špitálským. Roku 1331 byl špitál osvobozen od všech zemských platů, což potvrdil i Karel IV. majestátem z roku 1349.⁴⁹ Před rokem 1419 bylo na faře a ve špitále 6 až 10 příslušníků řádu německých rytířů.⁵⁰ V roce 1558 dochází k založení dalšího špitálního řádu v Plzni. Jedná se o tzv. řád Martinův, tento špitál je pak nazýván špitálem lazarovým.⁵¹

---

⁴⁴ BRONCOVÁ, D.: *Historie farmacie*, s. 15.

⁴⁵ SECKÝ, R.: *Staropražské špitály*, s. 6.

⁴⁶ FIALA, M., a kol.: *Nové Město pražské 1348-1784*, s. 151.

⁴⁷ RADNICER, R.: *Vývoj sítě lékáren v českých zemích 11: dějiny lékáren v Plzni od nejstarší doby do roku 1918*, s. 32.

⁴⁸ RADNICER, R.: *Vývoj sítě lékáren v českých zemích 11: dějiny lékáren v Plzni od nejstarší doby do roku 1918*, s. 41 - 42.

⁴⁹ RADNICER, R.: *Vývoj sítě lékáren v českých zemích 11: dějiny lékáren v Plzni od nejstarší doby do roku 1918*, s. 42.

⁵⁰ RADNICER, R.: *Vývoj sítě lékáren v českých zemích 11: dějiny lékáren v Plzni od nejstarší doby do roku 1918*, s. 42.

⁵¹ RADNICER, R.: *Vývoj sítě lékáren v českých zemích 11: dějiny lékáren v Plzni od nejstarší doby do roku 1918*, s. 42.

Václav Rusek v díle „*České lékárny*“ říká, že spousta klášterů byla zničena společně s lékárnami v době husitských a na ně navazujících „následných“ válek v letech 1420 – 1443 n. l. Tím se podle něj uzavírá první etapa klášterních lékáren (10 – 15. stol. n. l.)⁵² Toto tvrzení dokládá i zmínka z historie plaského kláštera, který byl roku 1421 vypálen husity.⁵³

Od poloviny 16. století se klášterní lékárny, obzvláště ty jezuitské, vyvíjely souběžně s veřejnými měšťanskými lékárnami, se kterými ve vzájemné konfrontaci docházelo ke konkurenčním sporům. Z městských hospitálů se v 17. – 18. století vyvinuly veřejné nemocnice, u nás v 80. letech 18. století. Éra klášterních lékáren (s výjimkou milosrdných bratří a alžbětinek) u nás skočila v letech 1781 – 1786 n. l.⁵⁴

Václav Rusek ve své publikaci „*České lékárny*“ shrnuje, že vývoj klášterních lékáren měl dvě fáze. Ta první skončila u nás zhruba v období husitských válek a ta druhá začíná v polovině 16. století a končí rušením, sekularizací klášterů Josefem II. již ve zmiňovaných letech 1781 – 1786 n. l.⁵⁵

Řád, který se udržel i po reformách habsburského císaře byl řád milosrdných bratří. Tento řád vybudoval špitál ve východočeském Kuksu, kde je dodnes unikátně dochovaná barokní lékárna. Celá historie lékárny v Kuksu je spjata s osobou Františka Antonína Šporka (1662 – 1738), tento muž se po studiích na jezuitském gymnáziu v Praze vypravil na cesty po Evropě.⁵⁶ Nedaleko Choustníkova Hradiště poznal léčivé prameny, které vyvěraly pod zalesněným návrším na levém břehu Labe. Nechal prameny odborně prozkoumat a po potvrzení jejich léčivých účinků se rozhodl postavit známé léčivé lázně. Se stavbou se začalo již roku 1692 n. l. K jejímu dokončení došlo o několik desetiletí později.⁵⁷

---

⁵² RUSEK, V.: *České lékárny*, s. 37.

⁵³ *Klaster – plasy* [online]. ©2018 [cit. 13.06.2018]. Dostupné z: <https://www.klaster-plasy.eu/cs/o-klasteru/historie>

⁵⁴ BRONCOVÁ, D.: *Historie farmacie*, s. 15 - 16.

⁵⁵ RUSEK, V.: *České lékárny*, s. 27.

⁵⁶ RUSEK, V.: *Kouzlo barokní lékárny v Kuksu*, s. 2.

⁵⁷ RUSEK, V.: *Kouzlo barokní lékárny v Kuksu*, s. 4.

2.2 Veřejné lékárny

Na evropském starořímském území, zvláště však v jižní Itálii a jižní Francii, po roce 476 n. l. nikdy zcela nevymizelo laické léčitelství antické a dále existovalo vedle nově se etablojícího evropského mnišského léčitelství. Ale i to se zrodilo a vyvíjelo na konceptech z antických léčitelských autorit a na raně středověkých kompilacích z antické receptury.⁵⁸

Vladimír Smečka ve svém díle „*Výstavba a vnitřní zařízení lékáren*“ zmiňuje počátky evropského lékárenství právě v jižní Itálii (Salerno) a jižní Francii (Montpellier) až ve 12. století. Tam se podle něj, ve zmiňovaných regionech, v praxi nejdříve rozdělila funkce na lékařskou a lékárnickou.⁵⁹

Salernská škola byla velice pokroková, neboť její učitelé a lékaři přebírali především poznatky z arabského lékařství a farmacie. Studenti lékařství byli vychováni v nemocnicích; a jak by se mohlo zdát, nejednalo se o bezduché učení se poučkám, neboť velký význam získala škola v 11. století v souvislosti s křižáckými výpravami. Salerno bylo přeměněno na středisko vzdělávání lékařů křižáckých výprav a středisko léčení křižáckých vojsk. Za vlády Fridricha II., krále sicilského a císaře římsko německého (1194 – 1250 n. l.), škola dostala statut fakulty a později zde vznikla také univerzita. Byl zaveden studijní řád (studium lékařství 5 let) a absolventi dostávali licenci, opravňující je k výkonu povolání lékaře. Oficiálně se prováděly i pitvy. Konec věhlasné lékařské školy přinesly napoleonské války (1811 n. l.).⁶⁰

Druhou lékařskou školou, která výrazně ovlivnila evropské lékařství a lékárenství, byla škola ve francouzském městě Montpellier. Přesné datum jejího vzniku není známo, ale již ve 12. století n. l. se uvádí, že škola má svoji budovu. Při léčení se lékaři a lékárníci opírají o poznatky Hippocrata, Galéna a Aviceny, kde měli stanovená pravidla – studijní řád. Podle tohoto řádu nesměl na škole přednášet nikdo, kdo se nepodrobil zkoušce před biskupem, což znamená, že církev zde měla významný vliv. Později bylo pravidlo zkoušky změněno – nesměl

---

⁵⁸ RUSEK, V.: *České lékárny*, s. 27.

⁵⁹ SMEČKA, V.: *Výstavba a vnitřní zařízení lékáren*, s. 8.

⁶⁰ DOHNAL, F.: *Studijní texty k dějinám farmacie*, s. 49.

přednášet ten, kdo nevykonal zkoušku před stanovenými examinátory. Lékařská škola v Montpellier získala postupně stejný věhlas, jako její starší sestra v Salernu. Řada evropských lékařů studovala na obou školách. Rovněž i český král Jan Lucemburský hledal pomoc v Montpellier, když mu hrozilo oslepnutí.⁶¹

Existují i právní dokumenty, které toto rozdělení lékařské a lékárenské praxe zachycují, je to zejména „Lékárnická přísaha města Montpellier“ z roku 1180. „*Constitutiones regni Siciliae*“ Fridricha II. z let 1231 až 1240, která obsahuje čtyři tituly tvořící tzv. „medicinální řád“. Druhým takovým spisem je „*Statuta sive leges municipales Arelatis*“ kolem roku 1245, která obsahuje oddíly „*De spiciatoribus*“ a „*De medicis*“. Do úplného výčtu právních dokumentů musíme ještě zařadit medicinální řád města Marseille z let 1231 – 1253, v němž byl též titul „*De apothecariis capitulum*“.⁶²

Všichni autoři, jak Vladimír Smečka, tak Václav Rusek a František Dohnal se shodují v tom, že lékárenství v 11. a 12. století bylo velmi ovlivněno arabskými poznatky, které dosáhly zejména ve 12. století svého největšího rozkvětu.

První útržkovité zprávy o lékárnících, resp. lékárnách severně od Alp pocházejí ze 13. století. Je však třeba přikládat zvýšenou pozornost tomu, zda jsou tyto zprávy dostatečně hodnověrné.⁶³

V našich zemích se uvádí například lékárník Bandin z Arezza někdy kolem roku 1287. Samotný Baudin (Bandin) z Arezza byl podle Václava Ruska žákem školy Arnalda de Villanova asi 1235 – 1311 n. l., který byl autorem několika lékařských učebnic. Dále se pak tento léčitel (Arnald) zabýval alchymíí, která tou dobou pronikala z arabského poloostrova, a zde právě zmiňovaný Arnaldo de Villanova poznal možnosti již zmiňované alchymie pro získání léčiv a aplikoval je do praxe. Ve škole, kterou založil, léčil neúspěšně své oční problémy i český král Jan Lucemburský 1296 - 1346 n. l.⁶⁴

Podrobnější zprávy o lékárnách a jejich zřizování na našem území, tedy na území Českého království nebo Českých zemí obecně nacházíme ve 14.

---

⁶¹ DOHNAL, F.: *Studijní texty k dějinám farmacie* s. 50.

⁶² SMEČKA, V.: *Výstavba a vnitřní zařízení lékáren* s. 8.

⁶³ SMEČKA, V.: *Výstavba a vnitřní zařízení lékáren* s. 8.

⁶⁴ RUSEK, V.: *České lékárny*, s. 29.

století, kdy lékárny vznikaly především ve větších městech, jako byla Praha (1320, 1342), Litoměřice (1320), Litomyšl (1383), Brno (1365, 1371). Kolem roku 1350 zde působí známý lékárník Angelus de Florentia)⁶⁵

Vybavení veřejných lékáren v raném období bylo velmi prosté. Vyráběných léků nebylo mnoho, avšak byly velmi drahé. Teprve s růstem obyvatelstva ve městech, zvláště pak té vrstvy, která si mohla drahé léky opatřovat, tj. patriciátu a později i řemeslníků, se zvyšoval i počet na místě připravovaných léků.⁶⁶

Ve 13. – 14. století n. l. sloužily veřejné lékárny stále jen nepatrné části obyvatelstva. Chudší obyvatelé měst a venkova byli odkázáni na prostředky lidového léčení. Na tom nemění v podstatě nic ani nejstarší „apatykářské řády“, v nichž bývalo pamatováno na expedici léků pro chudé. To znamená, že v časech morové epidemie dával apatykář pro chudé léky buďto na účet obce nebo jim samým velmi levně. Jen bohatí představitelé obce byli nuceni likvidovat nákazu ze svých finančních prostředků, aby chránili sami sebe. Lékařny sídlily v období od 13. – 15. století n. l. většinou v otevřené budově – ve větším kotci.⁶⁷

Z hlediska vývoje se v 15. století síť lékáren v Českých zemích rozrůstá navzdory tomu, že během husitských válek byla spousta veřejných lékáren zničena nebo zanikla. Přesto se do konce století lékárny rozšířily do dalších významných českých měst. Po roce 1450 měla dvě lékárny například Kutná Hora, jednu Vysoké Mýto, před rokem 1498 Cheb a koncem století i Jindřichův Hradec.⁶⁸

Od 16. století n.l. se veřejné lékárny přemísťují trvale do pevných budov. V těchto budovách, které jsou lepším prostředím pro výrobu léčiv, se velmi často objevuje stůl, jehož předobrazem může být krámský pult nebo prostý stůl. Dále je zde spousta různých pomocných a výrobních zařízení, rozmnožuje se počet stojatek, daný potřebou větší zásoby a rozmanitostí surovin. Dále je zde pak laboratoř a skladové místnosti. Knihovna, jež je nedílnou součástí každé lékárny, upozorňuje na stoupající teoretickou lékárníkovu průpravu. Vnitřní a vnější

---

⁶⁵ SMEČKA, V.: *Výstavba a vnitřní zařízení lékáren*, s. 8.

⁶⁶ SMEČKA, V.: *Výstavba a vnitřní zařízení lékáren*, s. 12.

⁶⁷ SMEČKA, V.: *Výstavba a vnitřní zařízení lékáren*, s. 12.

⁶⁸ BONCOVÁ, D.: *Historie farmacie*, s. 20.

podoba lékáren a jejich prostorová dispozice se přirozeně v průběhu dějin měnila. K pochopení podoby dobové lékárně je třeba si vyjasnit některé související termíny.⁶⁹

Vzhled tehdejších lékáren nám do jisté míry osvětlují dochovaná buďto vyobrazení budov, zachycující exteriér lékáren, nebo náhledy do interiérů lékáren.

Jsou to zprvu především pohledy do reprezentační místnosti, tzv. lékárenské oficíny (lat. officina, opificina, znamená dílnu, pracovní místnost), na její vybavení regály (repositoria), k uložení nádob na uchování léčiv a přípravků, tzv. stojatek (lat. pyxis, puška, pl. pyxides), a pracovním stolem tzv. lékárenskou tárou.⁷⁰

V oficíně, zvané latinsky pharmacopolium či pharmacopoea, se vyráběly přípravky z oficinálních léčiv (tj. z těch léčiv, která tu byla nebo později povinně musela být a jejichž úřední soupis byl pak zahrnut v tzv. farmakopei, lékopise – tedy původně v oficíně, lékárně).⁷¹

Jednalo se o výrobu v malém množství, která byla realizována podle receptu zaznamenaném v příručním manuále, receptáři nebo podle předpisů (receptů) lékaře, magistra. To byly tzv. předpisy magistraliter, lat. formulae magistrales, proto se také výroba aplikačních forem přípravků nazývala výrobou či přípravou magistraliter, recepturou magistraliter.⁷²

Zhotovené přípravky, označené na štítku (etiketě) názvem nebo návodem, signaturou, se z oficíny vydávaly (expedovaly, dispenzovaly) pacientům nebo jejich poslům, zpočátku jen oknem nebo dveřmi, později (v 17. – 18. století) byl zákazníkům konečně umožněn vstup přímo do místnosti před tárou.⁷³

V období renesance lékárně ještě nebyly vybaveny pozoruhodnějším nábytkem, ovšem co se nedostávalo na krásu, snažili se lékárníci vyrovnat

---

⁶⁹ RUSEK, V.: *České lékárny*, s. 30.

⁷⁰ RUSEK, V.: *České lékárny*, s. 30.

⁷¹ RUSEK, V.: *České lékárny*, s. 30.

⁷² RUSEK, V.: *České lékárny*, s. 30.

⁷³ RUSEK, V.: *České lékárny*, s. 30.

překrytím stolů různými kobercovými ubrusy. Hlavní výzdobou lékárny byla různá vycpaná zvířata, např. krokodýl, ještěrky, bizarní ryby, tvarově či vzhledově zajímavé rostliny nebo jejich části atd.⁷⁴

Lékárníkům se takto dostalo mystického, tajemného nádechu. Latinské nápisy a typická vůně, to vše budilo dojem výlučnosti lékárníkovy práce i představy o nadpřirozené moci léků. Zvláště pak u prostého člověka, který dovnitř nesměl vstoupit. Toto právo bylo vyhrazeno jen lékařům a urozeným nebo významným osobám.⁷⁵

V 17. století n. l. dostává lékárna vzhled podobný tomu dnešnímu i z hlediska funkčnosti, prostor pod pracovní deskou se využívá k uskladnění léčiv, ovšem lékárník pořád ještě může pracovat na libovolné straně stolu. Jakmile však byl „obecenstvu“ umožněn přímý pohled na výkon lékařského umění, a to bylo od 17. století n. l. a definitivně v 18. století n. l., přetváří se lékařský recepturní stůl do dnešní podoby, tzn. stává se dělítkem mezi lékárníkem a pacientem a pracovně je využíván výhradně z jedné strany.⁷⁶

Výstavba lékáren nebyla řízena žádnými závaznými předpisy, tzn. zákonné předpisy stanovující splnění minimálních požadavků pocházejí až z 19. století n. l.). Teprve v polovině 16. století n. l. se začínají lékárníci zamýšlet nad vybavením svého pracoviště, jak počtem potřebných místností, tak jejich situováním atd. Významné jsou v této oblasti názory gdaňského lékaře a lékárníka Johanna Placotoma Bretschneidera. Placotomus se velmi přidrží svého myšlenkového předchůdce J. J. Weckera.⁷⁷

V období 2. poloviny 17. století – 19. století n. l. mění lékárny svůj nábytkový inventář pouze v soulase se soudobým uměleckým stylem. Barokní a rokokové lékárny, které jsou barevně a tvarově pestré, jsou vystřídány střízlivějšími empirovými a biedermeierovskými lékárnami. Mění se také počet a vzhled stojatkového osazení. V 17. století n. l. to jsou zdobené majolikové stojatky, jejichž počet stoupá úměrně s dovozem drog z Nového světa a s rostoucím

---

⁷⁴ SMEČKA, V.: *Výstavba a vnitřní zařízení lékáren*, s. 16.

⁷⁵ SMEČKA, V.: *Výstavba a vnitřní zařízení lékáren*, s. 18.

⁷⁶ SMEČKA, V.: *Výstavba a vnitřní zařízení lékáren*, s. 18.

⁷⁷ SMEČKA, V.: *Výstavba a vnitřní zařízení lékáren*, s. 18.

počtem chemických léčiv. V 18. století n. l. střízlivý, bílý porcelán vytlačil malířsky zdobenou majoliku.⁷⁸

Václav Rusek doplňuje informaci o vybavení veřejných lékáren ještě o výrobní pomůcky, jako byly kopistky, kleště, mísidla, láhve, džbány, misky a soudky, hmoždíře a plátěné visící váčky s drogami.⁷⁹

Od poloviny 19. století n. l., kdy se v našich zemích prosazuje kapitalistický výrobní způsob, nastává umělecký úpadek vnitřního zařízení lékáren. Jedinou umělecky přijatelnější ozdobou jsou štíty nebo dveře, které místy vyzdobili dobří umělci. Nedostatek uměleckého cítění a jednotného slohu nutí napodobovat různé slohy starší. I když byl nábytek dokonale řemeslně zpracován, přesto snaha dosáhnout nádhery a kulturního prostředí dřívějších oficín vyznívala naprázdno a hluše.⁸⁰

---

⁷⁸ SMEČKA, V.: *Výstavba a vnitřní zařízení lékáren*, s. 21.

⁷⁹ RUSEK, V.: *České lékárny*, s. 31.

⁸⁰ SMEČKA, V.: *Výstavba a vnitřní zařízení lékáren*, s. 21.

3. Lékárna U Bílého jednorožce v Plzni

S drogami a různými léčivy se obchodovalo v Plzni již od samotného počátku existence města. Bylo zde početné obyvatelstvo, hodně řemeslníků a obchodníků. Byl zde i lékař, který je vzpomínán již před husitskými válkami, a pak všelijací ranhojiči a felčáři. Byly zde i lázně. Vlivem toho všeho se stala samozřejmou potřeba léků, které se v té době nejčastěji hledaly v říši rostlinné. Proto lze tedy předpokládat, že se opatřováním drog nejdříve zabývali obchodníci kramáři. Právě oni dopravovali zboží k nám i od nás ve velkém, často vlastními povozy, konali proto často nebezpečné a namáhavé cesty do daleké ciziny.⁸¹

První historická zmínka o lékárně v Plzni pochází ze 30. dubna 1512 z domu 94, jež konšelé vycenili na 400 kop míšeňských grošů a v němž byla apatyka. Další zpráva se pak datuje na 15. listopadu téhož roku, kde se hovoří o Anně, jež byla manželkou apatykáře Vavřince.⁸² Lékárna U Bílého jednorožce je starší plzeňskou lékárnou, jež je v provozu až do dnešních dnů. Jako rok založení se udává rok 1637. Písemné zmínky o této lékárně dostáváme v roce 1644.⁸³

Lékárna pravděpodobně vznikla tak, že lékárník Jan Görich dal ze svého domu vykázat obecní lékárnou, a tím vznikla lékárna soukromá. Jan Görich nejprve nechal přestavět dům, ve kterém se daná lékárna nacházela, a pak nechal upravit i samotnou místnost pro lékárnou. Roku 1707 kupuje lékárnou U Bílého jednorožce v Plzni od dědiců Václava Stechera Václav Vít s manželkou. Daná lékárna se nalézá v domě č. 77. V roce 1844 byla lékárna přestěhována z popisného čísla 77 do čísla 109 a 110 na roh ulice Zbrojnické č. 1. Roku 1859 byla lékárna již naposledy přemístěna na č. p. 27. Na tomto místě lékárna stojí dodnes.⁸⁴

---

⁸¹ LÁBEK, L.: *Drogisté a lékárníci v Plzni*, s. 3.

⁸² RADNICER, a kol.: *Sborník příspěvků k dějinám farmacie Západočeského kraje*, s. 47.

⁸³ RADNICER, a kol.: *Sborník příspěvků k dějinám farmacie Západočeského kraje*, s. 19.

⁸⁴ RADNICER, a kol.: *Sborník příspěvků k dějinám farmacie Západočeského kraje*, s. 21.

3.1 Popis vybavení lékárny

První lékárna, která byla označována jako lékárna U Bílého jednorožce v Plzni a 1859 se uvádí na adrese náměstí Republiky č. 339, popřípadě č. 27, dodnes s drobnými úpravami stojí. Po konzultaci s Mgr. Chmelenským dne 12. 6. 2017 v Plzni, v Národopisném muzeu, víme, že znak lékárny je raně barokní. Mobiliář lékárny U Bílého jednorožce byl přesunut a stal se součástí lékárny U Černého orla. Tento mobiliář je dnes součástí sbírky Národopisného muzea v Plzni, kde je popisovaná lékárna instalována. Lékárna se nachází na adrese náměstí Republiky 13. Místnost, ve které je umístěná, je na délku dlouhá 5 m, široká 3,45 m a vysoká je 3,1 m. Ovšem myslím si, že je potřeba brát tyto technické rozměry jen jako informativní, neboť místnost, ve které se dnes lékárna nachází, svými rozměry neodpovídá rozměrům místnosti, kde se lékárna nacházela dříve. Do lékárny se vchází po schodech, jež jsou na konci prohlídkové trasy.

V místnosti se nachází stůl ve tvaru „U“, který je 2,45 m dlouhý. Na tomto stole se nachází dvoje dvouramenné váhy, tyto váhy jsou na každém z konců zmiňovaného stolu. Oboje váhy sloužily ke stanovení patřičné hmotnosti jednotlivých léčivých prášků, či jiných léčivých prostředků.

Na levé straně ihned u vstupních dveří je ve vitríně vystavena kolekce lékařského náčiní, které bylo v té době používáno. Tento soubor náčiní se skládá z dvou chininových klystýrů, které se dají připodobnit ke dvěma injekčním stříkačkám. Tyto klystýry sloužily k čištění krve. Dále je pak součástí kolekce naslouchátko pro nedoslýchavé, dvě pouštědla krve s bambitkovitou mechanikou a tři cínové injekční stříkačky. Dále pak je součástí sbírky chirurgická souprava k trepanaci lebky. K lékařskému náčiní patří dvoje porodní kleště. Tyto kleště jsou zajímavé tím, že úplně stejné se dnes využívají, co do tvaru a velikosti. Na závěr bych ještě zmínil trhací kleště na zuby, které se v expozici lékárny nacházejí jedny. Důležité je ještě podotknout, že mezi nejlepší zubaře patřili kováři, kteří trhali.

Za stolem zmíněné lékárny se nacházejí celkem tři komody se šuplíky pro léčivé byliny. Z těchto tří komod jsou dvě po stranách stolu a jedna uprostřed za stolem přesně naproti vitrině s lékařským náčiním. Pokud jde o komody po stranách stolu, je dobré zmínit také to, že tyto komody nejsou celé se šuplíky pro léčivé byliny, ale jen z poloviny. Tu druhou polovinu každé jednotlivé komody tvoří police, kde byla léčiva uchovávána v prachovnicích se zábrusovou zátkou. Jen prostřední komoda je celá vybavená šuplíky pro léčivé byliny. Na vrchu prostřední komody se nalézají hodiny ve tvaru orla, jež jsou zlacené. Pod nimi je umístěno zrcadlo.

Z archivních záznamů o vybavení lékárny U Bílého jednorožce víme, že tam také bylo jedno umyvadlo z mědi k mytí rukou, dvě police, cínové dózy, police pro pálené vody, skříň na koření, velké zelené, žluté a červené dózy, v nichž byly barvy, semena a další materiály. Dále pak malé zelené a červené dózy na pilule, prášky, přísady, báze k výrobě zdravotních bonbónů a modře obarvené úzké dózy a v nich konzervované prostředky a lektvary. Nachází se zde i skříňka se zásuvkami a náplastmi, skříň se zásuvkami s kořením, modré džbány se sirupem. Nesměla chybět sklenice s destilovanou vodou a železný lis s cínovou měděnou nádržkou. Malý dřevěný lis, mosazný moždíř, mísa, tabule, pánve, malé a velké váhy vybavení lékárny doplňují.⁸⁵

Kromě popisu lékárny a popisu jejího vybavení mne u každé ze zkoumaných lékáren zajímalo to, jak byla zkoumaná lékárna vybavena bylinami, které používala k léčbě nemocí. Položil jsem si tedy otázku, zda se některá ze zkoumaných lékáren nějak blíže specializovala a léčila více například nemoci kardiovaskulární. Tedy nemoci vztahující se k poruše srdce a srdečního rytmu.

Co se týká plzeňské lékárny, tam jsem po analýze léčiv dospěl k závěru, že zmiňovaná lékárna případnou specializaci neměla. Po analýze léčiv jsem zjistil, že tato lékárna se svým vybavením léčiv snažila pokrýt co nejširší oblast lidských onemocnění, a tudíž nic na případnou specializaci neukazovalo. Tato lékárna měla v svém „repertoáru“ přípravky a léčiva léčící řekněme „běžné nemoci“, jako je průjem, bolení břicha, horečka. Neměli bychom, zapomenout na přípravky

---

⁸⁵ WASKOVÁ, M., ŠIROKÝ, R.: *Obecní lékárna v Plzni v 16. – 18. století, Minulostí Západočeského kraje XLII/1*, s. 125–126.

antihelmetika, což byla a dnes stále jsou léčiva, která se v praxi užívají hlavně proti střevním parazitům. Dále také byla přítomna léčiva sloužící ke chlazení krve, chudokrevnosti, léčbě bronchitidy a astmatu.

3.2 Bylinná léčiva lékárny U Bílého jednorožce

Při psaní dalších částí práce budeme při analýze bylinného vybavení používat následující termíny současné farmacie, bude zde využíváno pojmů jako chemické léčivo a přírodní léčivo.

Léčiva bychom mohli rozdělit do dvou skupin. První skupinou jsou tzv. chemická léčiva a druhou skupinou jsou nechemická nebo přírodní léčiva. Pojem chemické léčivo je odborný farmaceutický pojem, v praxi hojně využívaný. Jde o to, že za chemické léčivo můžeme označit každé, u kterého při jeho přípravě dochází k chemické reakci. Jako příklad bych uvedl acidulu (kyselina), dále pulvis, což je v latině prášek, který se získává chemickou syntézou, jako například penicilin. S tím práškem to ovšem není tak jednoduché, protože samotný prášek se dá získat i jinak než chemickou syntézou např. drcením drogy, ale pouze takový, který právě vznikne chemickou syntézou, můžeme označit za chemické léčivo, protože při jeho výrobě dochází k chemické reakci.

Takže nebude-li výslovně řečeno jinak, bude se pod pojmem prášek mít na mysli prášek získaný chemickou syntézou, při jehož výrobě dochází k chemické reakci. Dále pak to může být nějaká mast. Mezi nechemické (přírodní) druhy léčiv patří voda aqua, tinktura, suchá droga (syrová rostlina nebo její část, jako například bychom mohli zmínit tzv. „hojílek“, což je lidový název pro jitrocel kopinatý, a ten se přikládá přímo na rány, otoky atd., léčí přímo rostlina). Dále výraz acidula, je správně z latinského acidum, ovšem tehdejší lékárníci, měli ve zvyku psát na stojatky zkratky a někdy je i komolili, jak vím od RNDr. Řehulové z jedné z našich konzultací. Proto výraz acidula bude dále myšlen jen jako acidum, což je kyselina.⁸⁶

Pro příklady užití bylin, bychom měli uvést také orgánové soustavy, které daná léčiva ovlivňovala. Začneme třeba kožní soustavou a kůrou z červeného pomeranče, která našla své využití zejména v kosmetice – proti akné. Stejně tak

---

⁸⁶ Rozhovor s RNDr. Janou Řehulovou ze 28.05.2018 v lékárně u Bílého jednorožce v Plzni

se proti akné užívala tinktura z čemeřice černé.⁸⁷ Nemoci oběhové (cévní) soustavy léčily takové prostředky, jako byla voda z kůry skořicovníku, ta sloužila k lepšímu prokrvování organismu a také jako přípravek pro léčbu cukrovky; kůra z jírovce maďalu byla podávána k léčbě křečových žil a chlorid železitý se využíval k léčbě chudokrevnosti. Pomerančový květ sloužil k podpoře srdeční činnosti.⁸⁸ Dále pak například síran antimonu červeného se používal jako prostředek k léčbě tropických nemocí, zejména tedy proti leishmanióze, a citrát chininu sloužil jako významné antimalaricum (proti malárii).

Do skupiny léčiv, která působila na vylučovací soustavu, patřil zajisté santonin jako zmiňované antihelminikum (proti střevním parazitům), skořice – proti nadýmání, plynatosti a významné dezinficiens (dezinfekce), jalovcový prášek – významné diuretikum (močopudný), pižmový kořen zase léčil bronchitidu a kovový vismut se používal ke stavění průjmů a proti bolestem z vředu.⁸⁹

Na rozmnožovací soustavu působila rumělka, která zastavovala krvácení v oblasti genitálií, červený korál, jenž upravoval menstruační nepravidelnosti a pryskyřice guajaková⁹⁰, která byla podávána jako prostředek na léčbu pohlavních chorob, zejména tedy „*syfilidy*“. Syfilis byl v dané době pokládán za nejzávažnější pohlavní nemoc.

Na závěr našeho krátkého výčtu bychom neměli zapomenout ani na krystalický dusičnan stříbrný, který se používal jako antiseptikum – tedy prostředek zamezující nákaze.

Pokud jde o analýzu forem léčiv, pak jsem zjistil následující: některé přípravky byly ve formě prášku, byly ukládány ve skleněných nádobách (stojatkách) a označeny latinským slovem *pulvis* (prášek), jiné se připravovaly

---

⁸⁷ Anatomie lidského těla [online]. ©2018[cit. 07.04.2018]. Dostupné z: <http://anatomielidskeho-tela.kvalitne.cz/organove-soustavy.html>

⁸⁸ Anatomie lidského těla [online]. ©2018[cit. 07.04.2018]. Dostupné z: <http://anatomielidskeho-tela.kvalitne.cz/organove-soustavy.html>

⁸⁹ Anatomie lidského těla [online]. ©2018[cit. 07.04.2018]. Dostupné z: <http://anatomielidskeho-tela.kvalitne.cz/organove-soustavy.html>

⁹⁰ Anatomie lidského těla [online]. ©2018[cit. 07.04.2018]. Dostupné z: <http://anatomielidskeho-tela.kvalitne.cz/organove-soustavy.html>

přímo na místě. Prášek (prach) je sypká forma léčiva a může, ale také nemusí být připravovaná chemickou syntézou.

Pro přípravu léčiva na místě se hlavně používal hmoždíř. Daná bylina se nejprve navázila na již zmiňovaných dvouramenných vahách, aby jí bylo potřebné množství, a pak se v hmoždíři rozmělnila (rozetřela). Takto rozmělněná rostlina se buď už prodala zákazníkovi, anebo se dále zpracovávala.

Ve výsledku bych to shrnul asi tak, že se v lékárně nalézala léčiva, která byla chemicky připravovaná, to znamená, že při jejich přípravě (výrobě) docházelo k chemické reakci, jako byl již zmiňovaný prášek, kyselina, anebo chemicky neupravené syrové byliny, v lékařské praxi označované jako přírodní léčivo. Toto prosté tvrzení bezprostředně vyplývá z překladu latinských názvů – pulvis (prášek), tinct (tinktura), acidula (kyselina) a také aqua (voda).

4. Lékárna U Bílého jednorozce Klatovy

Lékárna U Bílého jednorozce sídlí na adrese Míru 149, 339 01 Klatovy, nachází se tedy na svém původním místě. Historie klatovského lékárenství se začíná psát již v polovině 16. století, kdy ve městě působil Bernard Feuerbach. Samotný provoz lékárny je pak doložen z roku 1639. Po zrušení jezuitského řádu, k němuž došlo roku 1773 n. l., odkoupil barokní zařízení jezuitské lékárny pro svoji živnost tehdejší klatovský lékárník Jan Michal Firbas.⁹¹ Díky této informaci můžeme říci, že lékárna U Bílého jednorozce v Klatovech je bývalou klášterní lékárnou, kterou obsluhoval jezuitský řád.

Martina Salvová a Karel Václav Vondráček ve své knize *Apatyka Jednorozec* uvádějí bližší informace o počátcích klatovského lékárenství. Uvádějí, že první zmínka o existenci lékárníka v Klatovech je doložena z roku 1566 n. l., kdy zde byl lékárníkem Jan Augustin. Další historická zmínka uvádí, že místní chirurg Bernard Schiesgoen dal v roce 1576 n. l. svého syna Adama do učení k plzeňskému lékárníkovi Vojtěchu Vojtovi. Tehdy se také do Klatov z Bavorska přistěhoval Bernard Feuerbach a zakoupil zde dům s popisným číslem 183.⁹²

Prvním Klatovanem, který se u něj vyučil lékárnickému umění, byl Jan Maliaveský. Po Feuerbachově smrti jako apatykář působil v Klatovech již zmíněný Adam Schiesgoen.⁹³ Adam Schiespogen se svou manželkou Dorotou zakoupil roku 1599 n. l. dům na náměstí s popisným číslem 167.⁹⁴

Lékárník Schiespogen však brzy zemřel, lékárny se proto ujal jeho otec Bernard se svou druhou manželkou Veronikou. Pomáhal mu i tehdy ještě apatakářský tovaryš Ondřej Štoc a Tobiáš Stilling. Tobiáše Stilling je jako první spojován s klatovskou lékárnou v domě 149 na náměstí. Manželka Anna Střelcová byla majitelkou tzv. Střelcového domu v ulici Pod Černou věží. Po příchodu jezuitů a jejich stavbou nové koleje došlo k vykoupení tohoto domu 1639 n.l. Dostali výměnou za tzv. Skřivánkovský dům číslo 149, tedy budoucí sídlo lékárny U Bílého jednorozce. Do tohoto domu se Tobiáš Stilling přestěhoval i se

---

⁹¹ SMOLÍK, L.: *Barokní lékárna U Bílého jednorozce v Klatovech*, s. 2.

⁹² SALVOVÁ, M., VONDRÁČEK, K.V.: *Apatyka jednorozec*, s. 3.

⁹³ SALVOVÁ, M., VONDRÁČEK, K.V.: *Apatyka jednorozec*, s. 3.

⁹⁴ SALVOVÁ, M., VONDRÁČEK, K.V.: *Apatyka Jednorozec*, s. 3.

zařízením své původní lékárny. Syna dal rovněž na studia, aby se vyučil apatykářem a později řemeslo také převzal. Poté co předčasně zemřel, se však lékárny ujal znovu jeho otec a po něm Valentin Aychenpergr, manžel jeho vnučky. Poté se zde vystříдалo několik správců a majitelů, bohužel lékárna upadala, dokud ji v roce 1739 n. l. nekoupil vynikající obchodník Štěpán Schmidt.⁹⁵

Jak se uvádí: „A to se všemi medicamenty, nádobami, herbario, a knihami... a to sice tak, že tato prodaná apatyka Titzovská nejen zrušena, nýbrž se všemi právy na tu panu Františku Procházkovi patřící, U Bílého jednorožce nazvanou druhou lékárnu přenesena býti má... A když tu budoucně nějaký Pharmacopolus v královském městě Klatovech se usaditi má, tedy musel by on od kupujícího (Procházký) nebo od jeho dědiců a succesorů sobě to „jus et privilegium opatřiti“.⁹⁶

Panu Františku Procházkovi bylo už v roce 1740 n. l. umožněno používání označení lékárny U Bílého jednorožce, což dodnes symbolizuje narvalí zub umístěný v horní části repositoria. Lékárna velmi brzy předčila jinou lékárnu v Klatovech, a to lékárnu U Bílého orla, která provozovala svoji činnost od roku 1674 n. l. také na náměstí, avšak byla roku 1765 n. l. uzavřena.⁹⁷

Lékárnu U Bílého jednorožce si v roce 1754 n. l. pronajal Smidtův nástupce František Procházka a o devět let později ji koupil. V roce 1766 n. l. k ní přikoupil zavřenou lékárnu U Bílého orla po apatykáři Leopoldu Titzovi.⁹⁸

František Procházka prodal v roce 1771 n. l. dům i s lékárnou manželům Firbasovým, tedy Michaelovi a Marii. Poté co byl jezuitský řád v roce 1773 n. l. zrušen, lékárník Firbas odkoupil za 330 zlatých celé zařízení jezuitské lékárny i s inventářem. Celý soubor takto nabytého majetku přenesl do svého domu číslo 149. Vzácné barokní zařízení je dodnes součástí lékárny a činí z ní unikátní památku evropského významu. Řezbářské práce na nábytku provedl laický řádový bratr Jan Geschwendt, přičemž rok dokončení je také vyobrazen na repositoriu nápisem Anno 1733. Po Firbasově smrti lékárnu koupil jeho zeť Jan

---

⁹⁵ SALVOVÁ, M., VONDRÁČEK, K.V.: *Apatyka Jednorožec*, s. 3.

⁹⁶ SALVOVÁ, M., VONDRÁČEK, K.V.: *Apatyka Jednorožec*, s. 4.

⁹⁷ SALVOVÁ, M.: *Barokní lékárna U Bílého jednorožce*, s. 3 – 4.

⁹⁸ SALVOVÁ, M., VONDRÁČEK, K.V.: *Apatyka Jednorožec*, s. 4.

Würzl a v roce 1814 n. l. ji prodal svému švagrovi Antonínovi Firbasovi. Po jeho smrti v lékárně působilo několik správců až do 1892 n. l., kdy koupil lékárnu i s celým majetkem Firbasů Jindřich Schimann.⁹⁹

Ovšem pod nátlakem okresního hejtmánství se nový majitel musel vzdát dvou lékárenských oprávnění. Z tohoto důvodu lékárnou rozdělil a nechal svého syna Jindřicha, aby si otevřel lékárnou v domě 124 (dnešní Pražská ulice) v roce 1905 n. l.¹⁰⁰

Schimannovi byli majiteli, kteří jako poslední vlastnili lékárnou U Bílého jednorožce. V roce 1928 n. l. si lékárnou pronajal PhMr. Vladimír Kotík. Ke znárodnění lékárny došlo 1960 n. l. Vladimír Kotík zde působil i po jejím znárodnění až do své smrti 1964 n. l. K úplnému zastavení provozu došlo o dva roky později roku 1966 n. l. Od této chvíle je v budově bývalé barokní lékárny stálá expozice barokního lékárenství a veškerý mobiliář je majetkem Vlastivědného muzea Dr. Hostaše v Klatovech.¹⁰¹

4.1 Vybavení lékárny U Bílého jednorožce v Klatovech

Z hlediska vybavení se dochoval zejména nábytek oficíny. Tento nábytek je zejména tvořen policemi a skříněmi, repozitории. Místy tyto skříně zkrášlují barokní sloupy jednoduše až trojnásobně vinuté s bohatě vyřezávanými korintskými hlavicemi.⁹² Nad sloupem je umístěn nápis „ANNO 1733“, jenž dokládá dokončení výroby nábytku Janem Geschwendtem.¹⁰²

V repozitoriích stojí nádoby na léky zvané „stojatky“, jež jsou vyrobené z různých materiálů. Nejstaršími jsou dřevěné z konce 17. a počátku 18. století, dále pak jsou v místnosti přítomné další cínové, majolikové a nejmladší porcelánové a skleněné stojatky z 19. století. V zásuvkách nebo v šuplících těchto skříní se uchovávaly sušené drogy, a to v různých formátech – květy, listy, natě, kořeny rostlin a kůra stromů.¹⁰³

---

⁹⁹ SALVOVÁ, M., VONDRÁČEK, K.V.: *Apatyka Jednorožec*, s. 4.

¹⁰⁰ SALVOVÁ, M., VONDRÁČEK, K.V.: *Apatyka Jednorožec*, s. 4.

¹⁰¹ SALVOVÁ, M., VONDRÁČEK, K.V.: *Apatyka Jednorožec*, s. 4.

¹⁰² SALVOVÁ, M.: *Barokní lékárna U Bílého jednorožce průvodce expozicí*, s. 4.

¹⁰³ SALVOVÁ, M.: *Barokní lékárna U Bílého jednorožce průvodce expozicí*, s. 5.

Oddělené a pod zámkem se musely držet léky silného účinku a zápachu separanda a nejsilnější jedy – venena.

V centru oficíny se nachází lékařský pult, který nazývá „tárou“, viz. výše. Tento lékárenský pult je zhotoven z mramoru. U tohoto pultu lékárník balil a navažoval léky na přání pacienta nebo na lékařský předpis, nebo také radil pacientům, jak si mohou sami připravit obklad, mazání nebo čaj. V táře se dodnes nacházejí lopatky, které sloužily k nabírání bylinek a k vážení. Po stranách pracovního stolu jsou dvě sošky mouřenínů nesoucí cínové nádoby určené pro theriak a mitrhridatium, což byly nejdůležitější léky starověku a středověku. Zřejmě měly dávivý, projímavý a protijedový účinek.¹⁰⁴

Velmi zajímavá je přípravná léků. Zde stojí návštěvníkům za pozornost mimořádná třístupňová pec, do které se přikládalo z vedlejší místnosti a na níž se sušily léčivé rostliny při různé teplotě. Na pracovním stole je možné vidět pilulkovnice na výrobu pilulek, čípkovnici, mlýnek na koření a váhy. Po stranách stolu se dochovaly dva mosazné hmoždíře s nápisem „Stephanus Servatius Schmidt“, připomínající tehdejšího apatykáře. Míchačka mastí, krémů a těst s porcelánovou mísou a palicí je na ruční pohon a byla používána magistry farmacie ještě ve 20. století. Ampule s fyziologickým roztokem – infuze pamatuje již polovinu 19. století. Ke zhlédnutí je i plechový inhalátor a mikroskop.¹⁰⁵

Na pracovním stole stojí též porcelánová nádoba na přenos pijavek lékařských. Ty se hojně používaly, a proto se chovaly v tůních, sudech nebo rybnících. Po přiložení na pacienta vylučovaly kromě mnoha jiných léčivých látek také protisrážlivý enzym hirudin a tím zabraňovaly tvorbě trombů – krevních sraženin, také však snižovaly krevní tlak a čistily rány. Dále jsou k vidění strojky na „pouštění krve žilou“, které se používaly při vysokém tlaku, srdečních či mozkových příhodách. Některé z nich jsou zdobeny rytými motivy, například puš'adlo určené pro koně.¹⁰⁶

---

¹⁰⁴ SALVOVÁ, M.: *Barokní lékárna U Bílého jednorožce průvodce expozicí*, s. 5.

¹⁰⁵ SALVOVÁ, M.: *Barokní lékárna U Bílého jednorožce průvodce expozicí*, s. 8.

¹⁰⁶ SALVOVÁ, M.: *Barokní lékárna U Bílého jednorožce průvodce expozicí*, s. 8-9.

K velmi častým léčebným a očistným metodám patřilo baňkování, potní kúra a výplachy střev neboli klystýry. Skleněné baňky a cínové stříkačky na aplikaci klystýru je možno spatřit v prosklených skříňkách.¹⁰⁷

Ve stojatkách jsou dochovány zbytky různých léků. Sušená kozlí krev, která čistila rány a zastavovala krvácení. Račí oka (kamínky tvořící se na přední straně žaludku raka říčního) zase čistila nečistoty z oka pacienta a mletí švábi působily močopudně.¹⁰⁸

Mezi další velmi vzácné artefakty patřily bezoárové kameny z kozy bezoárové, které byly považovány za účinný protijed. Vkládaly se do poháru s vínem, aby neutralizovaly případný jed a zabránily tak otravě. Podobně vzácným zbožím, které patřilo k dováženým, byl čerpec nopálový neboli coccionella. Jde o samičky broučka, které obsahují karmínové barvivo, s nímž se přibarvovaly sirupy na kašel, kosmetika a vína. V mnoha stojatkách je dosud koření ať již z domácí provenience, nebo ze zámoří. Především jezuité vozili ze světa vše nepoznané. Šlo o léky rostlinného a živočišného původu. Mezi těmi nejdůležitějšími byl například chinin, který se užíval při vysokých horečkách.¹⁰⁹

Zajímavá je taktéž kartotéka dlužníků, ve které se dodnes nacházejí dlužní úpisy, jež nestihli jejich majitelé řádně a včas zaplatit.¹¹⁰

4.2 Vybavenost léčivy

Sortiment bylin v lékárně U Bílého jednorožce je největší ze všech tří zkoumaných lékáren. Zajímavé je to, že léčiva, která se zde nacházejí, se výrazněji shodují s léčivy, která jsme detekovali jak v lékárně U Anděla Strážce v Kralovicích, tak v lékárně u Bílého jednorožce v Plzni. Léčiva nacházející se zde, byla jen z jednotlivých částí rostlin. Z těchto částí, zde najdeme folium – list, flores – květ, herba – nať. Zcela chybí léčiva chemická. Převážně jsou zde léčiva, která se používala na našem území, ale najdeme zde i léčiva z Ameriky – Guajak a Afriky – Lanaria Lanata. Nachází se zde i poměrně velké množství

---

¹⁰⁷ SALVOVÁ, M.: *Barokní lékárna U Bílého jednorožce průvodce expozicí*, s. 9.

¹⁰⁸ SALVOVÁ, M.: *Barokní lékárna U Bílého jednorožce průvodce expozicí*, s. 9.

¹⁰⁹ SALVOVÁ, M.: *Barokní lékárna U Bílého jednorožce průvodce expozicí*, s. 10.

¹¹⁰ SALVOVÁ, M.: *Barokní lékárna U Bílého jednorožce průvodce expozicí*, s. 10.

čajových směsí. Šlo o kombinaci několika bylin, které teprve společně tvořily výsledné léčivo. Nikde jinde jsem se v tak velkém množství s používáním čajových směsí nesešel.

Pokud bychom měli uvést nějaké příklady bylinných léčiv, která se nacházela v lékárně U Bílého jednorožce v Klatovech, pak bych určitě uvedl například léčiva ovlivňující činnost oběhové (cévní) soustavy¹¹¹ – list arniky, list červeného pomeranče, bezový list, květ pivoňky a list meduňky lékařské. Na soustavu vylučovací¹¹² působí květ chrpy, list smetánky lékařské, list medvědice, list senny. Problémy spojené se soustavou trávicí¹¹³ byly léčeny pomocí vachtového listu, natí jitrocelu kopinatého, natě jaterníku podléžky a majoránky zahradní. Problémy s dýchací¹¹⁴ soustavou byly řešeny pomocí podbělu lékařského, pižmového kořenu a květu vlčího máku.

Přípravky působící na nervovou¹¹⁵ soustavu měly své zastoupení v meduňce lékařské a levanduli lékařské. Kožní soustava¹¹⁶ a problémy s ní byly řešeny pomocí guajakového dřeva, bezového listu a listu slézu.

Rozmnožovací¹¹⁷ soustava byla léčena např. guajakovým dřevem, matiznou bahenní a kokoškou pastuší tobolkou. Na závěr ještě zmíníme pohybovou a opěrnou soustavu¹¹⁸, která byla léčena pomocí natě violky vonné a opět pomocí guajakového dřeva.

Je tedy vidět, že jsou v lékárně U Bílého jednorožce v Klatovech zastoupeny poměrně v dobrém množství všechny orgánové soustavy, jejichž

---

¹¹¹ *Anatomie lidského těla [online]. ©2018[cit. 07.04.2018]. Dostupné z: <http://anatomielidskeho-tela.kvalitne.cz/organove-soustavy.html>*

¹¹² *Anatomie lidského těla [online]. ©2018[cit. 07.04.2018]. Dostupné z: <http://anatomielidskeho-tela.kvalitne.cz/organove-soustavy.html>*

¹¹³ *Anatomie lidského těla [online]. ©2018[cit. 07.04.2018]. Dostupné z: <http://anatomielidskeho-tela.kvalitne.cz/organove-soustavy.html>*

¹¹⁴ *Anatomie lidského těla [online]. ©2018[cit. 07.04.2018]. Dostupné z: <http://anatomielidskeho-tela.kvalitne.cz/organove-soustavy.html>*

¹¹⁵ *Anatomie lidského těla [online]. ©2018[cit. 07.04.2018]. Dostupné z: <http://anatomielidskeho-tela.kvalitne.cz/organove-soustavy.html>*

¹¹⁶ *Anatomie lidského těla [online]. ©2018[cit. 07.04.2018]. Dostupné z: <http://anatomielidskeho-tela.kvalitne.cz/organove-soustavy.html>*

¹¹⁷ *www.anatomie-lidskeho-tela.kvalitne.cz/organove-soustavy.html Anatomie lidského těla [online]. ©2018[cit. 07.04.2018]. Dostupné z: <http://anatomielidskeho-tela.kvalitne.cz/organove-soustavy.html>*

¹¹⁸ *Anatomie lidského těla [online]. ©2018[cit. 07.04.2018]. Dostupné z: <http://anatomielidskeho-tela.kvalitne.cz/organove-soustavy.html>*

problémy byly pomocí bylin a bylinných léčiv léčeny. Z pohledu účinnosti a různorodosti bylinných léčiv ani zde nemůžeme úplně hovořit o nějaké specializaci lékárny U Bílého jednorozce v Klatovech, ovšem při analýze bylinného vybavení jsem došel k zajímavému zjištění, totiž, že poměrně velké množství léčiv se používalo k léčbě potíží s trávicí a vylučovací soustavou. Jinak v celkovém měřítku můžeme říci, že se zde nacházela léčiva, která sloužila k léčbě všech známých chorob a onemocnění.

Otázkou tedy zůstává, proč právě léčiva vylučovací a trávicí soustavy byla zastoupena více než léčiva ostatních orgánových soustav. Bylo to snad proto, že právě nejčastější onemocnění byla právě z těchto oblastí lidského těla a s tím souvisí i největší prozkoumanost těchto bylinných léčiv, či pravý důvod byl docela jiný? To je možná otázka pro další výzkum.

Faktem však zůstává, že i v lékárně U Bílého jednorozce byly, z hlediska bylinných léčiv, zastoupeny všechny orgánové soustavy a nic neukazuje na to, že by zkoumaná lékárna měla být nějak více vyhraněna či blíže specializována. Toto usuzuji na základě druhů prozkoumaných léčiv. Kdyby totiž byla lékárna nějak blíže specializovaná, našel bych v ní jen léčiva od jednoho druhu, přesněji řečeno od jedné orgánové soustavy, jejíž problémy měly být léčeny pomocí těchto léčiv.

5. Lékárna Kralovice – U Anděla Strážce

Při studiu archivních záznamů z města Kralovice jsem nenašel zmínku o fungování lékárny před rokem 1785 n. l., kdy kralovické panství bylo součástí panství, které spravovali cisterciáckí mniši z plaského kláštera. Pan Mgr. Kříž – historik z Mariánské Týnice je stejného názoru¹¹⁹, neboť říká, že Kralovice v době před rokem 1785 byly velmi malé a lékárník by se tam neuživil.

Kralovická kronika z roku 1836 n. l. uvádí, že byl klášter Plasy s přilehlým panstvím v Kralovicích zrušen právě roku 1785 na základě dekretů vydaných habsburským panovníkem Josefem II. Tato nařízení byla součástí tzv. josefínských reforem.¹²⁰ Josef II., zrušil některé církevní řády také proto, že jejich řízení podléhalo zahraničním představeným, a tím znemožňovaly, aby se nad nimi uplatňovala státní svrchovanost a aby z jejich jmění měl stát nějaký prospěch. Z logické konstrukce tedy vyplývá, že pokud existovala nějaké lékárna před rokem 1785 ovládaná plaskými mnichy, pak byla stejně zrušena.^{121 122}

Kralovická lékárna – lékárna U Anděla Strážce se dnes nachází na stejném místě, kde dříve stávala, a to na adrese Masarykovo náměstí číslo 97, 331 41 v Kralovicích. Na své zmíněné původní adrese sídlí již od roku 1862, jak víme od paní Mgr. Jaroslavy Macákové, majitelky lékárny.¹²³

Unikátní záznamy z regionálního muzea v Mariánské Týnici zmiňují existenci lékárny od let 1869 - 1870 n. l., kdy její zřízení bylo vynuceno usazením lékaře Vojtěcha Zielana. Podle starých pamětníků ještě dávno před první světovou válkou vedl lékárnou PhMr. Karel Frančák, a to až do roku 1930 n. l.

Po smrti manžela vedla lékárnou vdovským právem jeho manželka paní Berta Frančáková, odpovědným vedoucím byl v té době PhMr. Šimůnek, a to do

---

¹¹⁹ Na základně našeho rozhovoru ze dne 3.11.2017 v okresním archivu v Plasích

¹²⁰ Pamětní kniha 1836 – 1950 s. 124 – 126.

¹²¹ <http://www.dejepis.com/ucebnice/josefinske-reformy-cirkve-v-cechach-a-rakousku/>

¹²² Pamětní kniha 1836 – 1950 s. 124-126.

Při prodeji byla kralovickému faráři přiznána každoroční pohledávka ve výši 3 zlatých a 15 krejcarů za ryby, housky, 56 sáhů palivového dříví, které farář na vlastní náklady musel dát porazit, a odvézt včetně 24 sudů piva za rok, na které farář dodával 3 měřice ječmene na 1 sud.

¹²³ Rozhovor s Mgr. Jaroslavou Macákovou ze dne 1.8.2017 v lékárně U Anděla strážce v Kralovicích ⁷²

roku 1932. V této době paní Berta Francáková lékárnou prodala a vedl ji tak do 1. července 1935 PhMr. Karel Víték.¹²⁴

Dům č. p. 97 i s lékárnou tehdy koupil a lékárnou vedl PhMr. Bedřich Krupka do 25. 8. 1938, kdy ji předal svému synovi PhMr. Bedřichu Krupkovi mladšímu, jenž lékárnou vedl až do 1. října 1969. Oba lékárníci se vyznačovali laskavou povahou, rádi občanům poradili, a proto se v Kralovicích a blízkém okolí těšili veliké oblibě.¹²⁵

5.1 Popis vybavení lékárny

Původní kralovická lékárna se nachází v plaském klášteře. Místnost, kde je dnes lékárna vystavena, je součástí prohlídkové trasy kláštera v Plasích. Je umístěná v prvním patře, kam návštěvník vystoupá po dřevěných schodech. A jedná se v pořadí o třetí prohlídkovou místnost. V čele místnosti jsou při pravé postranní stěně celkem tři skříně. Jedna dřevěná skříň je mezi okny, proti vstupním dveřím. Na této poslední skříní jsou vystaveny hodiny s římským ciferníkem.

Stůl, jenž stojí v místnosti před popisovanými třemi skříněmi při pravé postranní stěně, je lineární, to znamená, že je rovný a přímý. Na stole jsou umístěny dvojce dvojamenné váhy. Díky paní Mgr. Stanislavě Beránkové známe i inventární čísla a původní mobiliární fondy dalších předmětů.

Je patrné, že téměř nic se z původní kralovické lékárny nedochovalo. Jediné, co je opravdu původní, jsou celkem čtyři skříně se šuplíky s popisy bylinného vybavení, přípravků a léčiv. Z hlediska analýzy léčiv jsou nejdůležitější původně dochované skříně. Tyto skříně jsou vždy rozdělené na poloviny, kdy v jedné jsou poličky na „stojatky“ (nádoby na léčiva, masti) a v druhé polovině jsou šuplíky s popisky názvů bylin a léčiv, na jejichž základě, můžeme zrekonstruovat právě vybavení léčivy a bylinami.

Pokud jde o formu léčiv, pak je třeba říci, že většina byla ve formě „suché“ rostliny, mám tím na mysli to, že poněkud chybí chemická léčiva, ve smyslu

---

¹²⁴Neznámý - *Zdravotnictví v Kralovicích do roku 1954 (strojopis)*

¹²⁵Neznámý - *Zdravotnictví v Kralovicích do roku 1954 (strojopis)*

léciv, která byla uchovávána ve stojatkách, a chemické přípravky, které jsme mohli sledovat v lékárně U Bílého jednorožce v Plzni. Právě absence stojatek v kralovické lékárně nám znemožňuje rekonstrukci všech forem léčiv, také nemáme možnost zjistit, v jakých formách obecně se v lékárně U Anděla Strážce léčiva používala, neboť se nedochovala informace o jejich použití. Je, ale možné rekonstruovat škálu léčiv z překladu názvů léčiv na šuplicích původních skříní a získat tak informace o případné specializaci lékárny.

Jediná informace o formě léčiv je ta, že se zde nacházela ve formě syrové rostliny a jejích částí. Jak názvy napovídají, jedná se o části léčivé rostliny a názvu jméno rostliny. Přesněji jde o radix, flora, folium, herba a semen. V překladu se jedná o kořen, květ, list, nať a semena. Jediná forma, kterou bychom mohli považovat za více chemicky upravenou, je pulvis, tedy prášek. Popřípadě capsul, což v překladu znamená kapsle. Dále zcela chybí (nedochovalo se) jakékoli jiné lékárenské náčiní, nejen stojatky s léčivými přípravky, ale i různé hmoždíře, baňky a nálevky, trychtýře.

5.2 Analýza bylinného vybavení

Z hlediska bylinného vybavení ani zde v kralovické lékárně nelze říci, že by některé druhy nebo některá skupina léčiv byla zastoupena více než jiná. Dochovaná léčiva ukazují rovnoměrné zastoupení léčiv nemocí všech orgánových soustav. Také však můžeme říci, že léčivé přípravky se celkem výrazně lišily. Vyskytla se zde léčiva, která v lékárně U Bílého jednorožce vůbec nebyla.

Vysvětlením takovéto difference může být to, že kralovická lékárna je mladší, než lékárna U Bílého jednorožce v Plzni, a také to, že stav vědění lidstva se výrazně posunul za dobu, ve které jsme sledovali lékárnu U Bílého jednorožce. Obecně lze ještě říci, že zde bylo nalezeno dost léčiv z Afriky a Jižní Ameriky, což dokládá rozvoj námořní dopravy na konci 19. a v první polovině 20. století n. l., do kterého naše lékárna patří.

Mezi konkrétními léčivy můžeme zmínit například fol. senn. Alex (list seny), který sloužil jako významné projímadlo – vylučovací soustavy¹²⁶. Dále pak

---

¹²⁶ *Anatomie lidského těla* [online]. ©2018[cit. 07.04.2018]. Dostupné z: <http://anatomielidskeho-tela.kvalitne.cz/organove-soustavy.html>

fol. farfar (list podbělu lékařského), který se používal jako dezinficiens (protizánětlivé účinky), na léčbu kataru (zánětu) horních cest dýchacích a jako expektorans (usnadňující odkašlávání) – dýchací soustava¹²⁷, flor levandul (květ levandule), mající regenerující účinky na organismus, proti křečovým bolestem jako mírné sedativum. Rad. liquirit (kořen lékořice) sloužil jako expektorans při problémech s vředy, uvolnění hlenu, uvolnění ledvinových kaménků, onemocnění dýchacích cest – vylučovací soustava.¹²⁸

Flor. cham. Rom (květ heřmánku římského) se používal k léčbě menstruačních obtíží, bakteriálních průjmů, enzymatických poruch slinivky břišní, bolestí při zánětu nervů – nervová, vylučovací a rozmnožovací soustava.¹²⁹ Flor. tiliae (lipový květ) podporuje sekreci vnitřních šťáv – žluči – trávicí soustava.¹³⁰ Fol. aurrant (list červeného pomeranče) podporuje srdeční činnost, je užíván k léčbě lehkých onemocnění srdce, také se používá pericarpium (oplodí) a aurrantii je korigens chuti.

Z léčiv z Nového světa, Jižní Ameriky a Afriky bych zmínil sem. strophant – semena krutikvětu – aplikuje se při infarktu myokardu a srdečním selhání, dochází ke zvýšené staživosti srdečního svalu. Fol. coccae – list koky – je využíván k uklidnění žaludku, uvolnění bolestí hlavy, léčbě cukrovky – trávicí soustava.¹³¹

Při shrnutí poznatků z této lékárny, bych zmínil to, že na lékárně je velmi znát, že je o cca 50–60 let mladší než lékárna U Bílého jednorožce, která je naší první lékárnou. Jsou zde výrazné odlišnosti z hlediska bylinného vybavení, jde zejména o to, že se zde setkáváme se sortimentem bylin až z afrického kontinentu, v první lékárně byla přítomna léčiva nanejvýše ze Spojených států. Jako příklad bych zmínil bylinu zvanou krutikvět, což je v podstatě liána rostoucí v rovníkové

---

¹²⁷ *Anatomie lidského těla [online]. ©2018[cit. 07.04.2018]. Dostupné z: <http://anatomielidskeho-tela.kvalitne.cz/organove-soustavy.html>*

¹²⁸ *Anatomie lidského těla [online]. ©2018[cit. 07.04.2018]. Dostupné z: <http://anatomielidskeho-tela.kvalitne.cz/organove-soustavy.html>*

¹²⁹ *Anatomie lidského těla [online]. ©2018[cit. 07.04.2018]. Dostupné z: <http://anatomielidskeho-tela.kvalitne.cz/organove-soustavy.html>*

¹³⁰ *Anatomie lidského těla [online]. ©2018[cit. 07.04.2018]. Dostupné z: <http://anatomielidskeho-tela.kvalitne.cz/organove-soustavy.html>*

¹³¹ *Anatomie lidského těla [online]. ©2018[cit. 07.04.2018]. Dostupné z: <http://anatomielidskeho-tela.kvalitne.cz/organove-soustavy.html>*

Africe, jak vím díky konzultaci s paní Mgr. Jaroslavou Macákovou.¹³² Také vím, že extrakt z krutikvětu hlavně využívají domorodí obyvatelé do šípových jedů, které uplatňují při lovech. Z hlediska toxicity krutikvětu se jedná o velmi toxickou (jedovatou) bylinu.¹³³ Další bylinou, která se zde vyskytuje a v lékárně U Bílého jednorožce v Plzni nebyla, je list koky (folium cocae), což je bylina vyskytující se hlavně v Jižní Americe.

Jinak lze konstatovat, že počet léčivých rostlin a léčiv, které jsme našli v lékárně U Anděla Strážce, byl vyšší než v lékárně U Bílého jednorožce v Plzni, přestože jsme pracovali jen zhruba s jednou polovinou možných, jelikož stojatky s nápisy léčiv úplně chyběly, nedochovaly se, a my jsme rekonstrukci bylinného vybavení prováděli jen z nápisů léčiv, které jsme našli na šuplících původních skříní. Přesto v lékárně U Anděla Strážce je 60–65 léčiv, kdežto v lékárně U Bílého jednorožce v Plzni jsme se setkali cca se 40–45 léčivy, která se dochovala. Lékárna U Bílého jednorožce v Klatovech byla na dochované byliny nejbohatší. Nalezl jsem zde na cca 103 druhů bylinných léčiv.

Z pohledu dostupných bylin a bylinných léčiv ani zde nemůžeme hovořit o nějaké specializaci lékárny, protože léčiva, která jsem zde našel, byla, dá se říci, rovnoměrně rozdělena. To znamená, že svými účinky pokrývala všechny orgánové soustavy pacienta. Nebylo shledáno, že by některých léčiv bylo více nebo naopak méně. Otázkou ovšem zůstává to, co kdybychom měli k dispozici úplně plný výčet bylinných léčiv z této lékárny, a ne zhruba jednu polovinu. Z tohoto pohledu zůstává otázka specializace této lékárny stále otevřená.

Ještě bychom o této lékárně mohli říci, že se zde nalézají už velmi „pokročilá“ léčiva, tzn. léčiva, jaká používá dnes naše medicína a se kterými se dnes běžně setkáváme, což je zapříčiněno zmíněným velkým rozvojem vědy, zejména chemie a samozřejmě farmacie, v počátku 20. století.

---

¹³² Rozhovor s RNDr. Janou Řehulovou ze dne 11.10.2017 v lékárně U Bílého jednorožce v Plzni a s Mgr. Jaroslavou Macákovou ze dne 12.8.2017 v lékárně U Anděla strážce v Kralovicích

¹³³ Rozhovor s RNDr. Janou Řehulovou ze dne 11.10.2017 v lékárně U Bílého jednorožce v Plzni a s Mgr. Jaroslavou Macákovou ze dne 12.8.2017 v lékárně U Anděla strážce v Kralovicích

6. Závěr

Cílem předkládané práce bylo prozkoumat činnost regionálních lékáren – U Bílého jednorozce v Plzni, U Bílého jednorozce v Klatovech a U Anděla Strážce v Kralovicích. Úkolem bylo podat historický přehled o vývoji těchto lékáren, což se podařilo na základě nalezených archivních dokumentů a studiem již publikované odborné literatury. Druhým a důležitějším cílem byla analýza a srovnání bylinných léčiv všech tří lékáren. Cíle této práce byly naplněny. Více se v této práci věnuji právě analýze bylinného vybavení s přesahem k prokázání, či vyvrácení specializace některé z nich.

Metodou popisnou jsem zkoumal vybavení všech tří lékáren. Z vybavení bylo poznat, že lékárny nejsou ze stejného období. Bylo vidět, že lékárny U Bílého jednorozce jsou z období baroka – byly přítomny majolikové stojatky, nábytek byl velmi dekorativní. Obě zkoumané lékárny měly nábytek hojně vyřezávaný, často s náboženskou tematikou. U obou bylo jako dekorace užito figur buďto „andělíčků“ nebo Ježíše. Stoly byly u obou lékáren v tvaru „U“ a na nich stály dvouramenné váhy. Doba vzniku obou lékáren U Bílého jednorozce je velmi podobná. Rok 1637 n. l. je pokládán za rok vzniku lékárny U Bílého jednorozce v Plzni a v roce 1639 n. l. je teprve doložen provoz lékárny U Bílého jednorozce v Klatovech. Lékařny jsou přibližně ze stejného období, a proto i nábytek a vybavení je velmi podobné.

Lékárna U Anděla Strážce byla naopak svou datací z období secese, těsně po roce 1900. Ovšem proto, že se dochovaly jen prázdné skříně se šuplíky a názvy bylin na nich, lze konstatovat, že nábytek působil stroze. Skříně, které se jako jediné dochovaly, jsou jednoduché. S jemnou dekorativní řezbou na svislých rámech. Na dvířkách komody je patrný střídmy ornament ve tvaru oválu s rovnými delšími stranami.

Z analýzy a srovnání bylinného vybavení vyplývá, že ani o jedné lékárně nemůžeme s určitostí říci, že byla nějak blíže zaměřená. U jednotlivých lékáren byly nalezeny odlišnosti, které se týkaly forem, ve kterých se daná léčiva nacházela. Tato léčiva bychom mohli rozdělit do dvou skupin. První skupinou jsou tzv. chemická léčiva a druhou skupinou jsou nechemická nebo přírodní léčiva.

Z následné komparace lékáren se ukázalo, že v lékárnách U Anděla Strážce v Kralovicích a v lékárně U Bílého jednorožce v Plzni byla bylinná léčiva a jejich různorodost zastoupena přibližně stejně, žádný druh léčiv výrazněji nepřevažoval. V lékárně U Bílého jednorožce v Klatovech bylo však zjištěno, že výrazněji převažují léčiva, která působí na trávicí a na vylučovací soustavu. Léčiva, působící na ostatní soustavy, byla rovněž přítomna, ale v menší míře. Právě pro přítomnost i jiných léčiv, která působila i na ostatní orgánové soustavy, nemohu říci, zda skutečně byla lékárna U Bílého jednorožce v Klatovech blíže specializovaná, nebo zda větší přítomnost léčiv působících na vylučovací a trávicí soustavu byla způsobena jen většími znalostmi o těchto soustavách, či nejčastějšími problémy, se kterými se lékárníci setkávali, což vzhledem k tomu, že se jedná o bývalou lékárnu, kterou provozoval řád jezuitů, není možné vyloučit, protože jezuité dováželi některá léčiva i z ciziny. Z ciziny dovážená léčiva byla i v kralovické lékárně, která je však, jak již bylo řečeno, mladší.

Seznam použité literatury:

Knihy:

Broncová, Dagmar. *Historie farmacie*. 1.vyd. Praha: Milpo, 2003. ISBN: 80-86098-30-3

Dohnal, František. *Studijní texty k dějinám farmacie*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2014. ISBN: 978-80-246-2608-6.

Douglas, Dionýz. *500 nejlepších receptů lidové medicíny – Bylinkový receptář od nejstarších časů do současnosti*. 1.vyd. Ostrava: Knižní expess s.r.o., 2007. ISBN: 807347-035-7.

Fiala M., a kol. *Nové Město pražské 1348-1784*. Praha: Muzeum hlavního města Prahy, 1998. 224 s. ISBN 80-85394-19-7.

Janča, Jiří., Zentrich, Josef. A. *Herbář léčivých rostlin*. Praha: Eminent, 2008. ISBN: 978-80-7281-365-0.

Lábek, Ladislav. *Drogisté a lékárníci ve staré Plzni*. Plzeň: Státní odborná škola drogistická, 1948. 14 s.

RADNICER, Richard. *Vývoj sítě lékáren v českých zemích 11: dějiny lékáren v Plzni od nejstarší doby do roku 1918*. Písemná práce k rigoróznímu řízení. Bratislava: Farmaceutická fakulta Univerzity Komenského, 1970. 230 s. ISBN: Nemá

Radnicer, Richard, ed., Lékárna „U Bílého jednorozce v Plzni, in: Lékárenská služba MÚNZ, *Sborník příspěvků k dějinám farmacie Západočeského kraje*, Plzeň: s. 8 - 12.

Rusek, Václav., Smečka, Vladimír. *České lékárny*. 1.vyd. Praha: Nuga, 2000. 166 s. ISBN: 80-85903-13-X.

Rusek, Václav., Valášková, Ladislava., Drha, Jiří. *Kouzlo barokní lékárny v Kuksu*. 1.vyd. Hradec Králové: Kruh, 1971. ISBN: 978-80-902542-5-1.

Salvová, Martina., Vondráček, Karel Václav. *Apatyka Jednorozec*. 1.vyd. Klatovy: Vlastivědné muzeum Dr.Hostaše v Klarovech, 2009. ISBN: 978-80-86104-34-8.

Salvová, Martina. *Barokní lékárna U Bílého jednorozce v Klatovech průvodce expozicí*. 1.vyd. Klatovy: Vlastivědné muzeum Dr.Hostaše v Klarovech, 2017. ISBN: 97880-86104-80-5.

Secký, Rudolf. *Staropražské špitály*. V Praze: [s.n.], 1928. 50, [IV] s.

Smečka, Vladimír. *Výstavba a vnitřní zařízení lékáren*. Praha: Státní zdravotnické nakladatelství, 1961. ISBN: Neuvedeno

Somol, Antonín., Švandrlík, Richard. *Lékařství v Mariánských lázních*. Mariánské lázně: Městské muzeum Mariánské lázně, 2006. ISBN: 80 – 903775-0-5.

Archiv:

M. Wasková - R. Široký, *Obecní lékárna v Plzni v 16. – 18. století, Minulosti Západočeského kraje XLII/1*, Plzeň, 2007, s. 112–152, ISBN: 978-80-86971-51-3

Muzeum a galerie severního Plzeňska v Mariánské Týnici, dokumentační fond, Zdravotnictví v Kralovicích do roku 1954. (strojopis).

SOA Plzeň, SOKA Plzeň – sever se sídlem v Plasích, fond Archiv města Kralovice, nezpracováno, Velká Pamětní knihy 1836 – 1950, s.xy

Články:

Barokní lékárna v Klatovech. *Vítaný host: čtvrtletník příznivců Plzeňského kraje*. 2006, s. 10-11. ISSN: 1801-6561.

Duchoň, Pavel. Plaská klášterní lékárna. *Vítaný host: čtvrtletník příznivců Plzeňského kraje*. 2006, s.28-29. ISSN: 1801-6561.

Smolík, Luboš. Okresní muzeum v Klatovech: barokní lékárna U Bílého jednorožce. *Plzeňsko: list pro vlastivědu západních Čech*. 1992, roč. 19, č. 2, s. 27. ISSN: Neuveveno

Elektronické zdroje:

Anatomie lidského těla [online]. ©2018 [cit. 07.04.2018]. Dostupné z: <http://anatomielidskeho-tela.kvalitne.cz/organove-soustavy.html>

Botanika Wendys [online]. ©2018 [cit. 15.11.2017]. Dostupné z: <http://botanika.wendys.cz/>

Botany [online]. ©2018 [cit. 08.12.2017]. Dostupné z: <http://botany.cz/cs/hepaticanobilis/>

Byliny [online]. ©2018 [cit. 05.01.2018]. Dostupné z: <https://www.byliny.cz/korenradix/68-lekorice-koren.html>

Celostní medicína [online]. ©2018 [cit. 08.12.2017]. Dostupné z: <https://www.celostnimedicina.cz/antimon.htm>

Dolní-strela [online]. ©2018 [cit. 25.10.2018]. Dostupné z: <http://www.dolni-strela.cz/turisticke-informace/tipy-na-vylety/studanka-prelatka-pramen-zdravi/>

Klaster – plasy [online]. ©2018 [cit. 13.06.2018]. Dostupné z: <https://www.klaster-plasy.eu/cs/o-klasteru/historie>

Latinský slovník [online]. ©2018 [cit. 28.03.2018]. Dostupné z: <http://latinskyslovník.latinsky.cz/latinsko-cesky/>

Rozhovory:

Téma: Mobiliář lékárny u Bílého jednorožce v Plzni jako součást vystavované lékárny U Černého orla v Plzni

Chmelenský, 2017. Interview s Mgr. Chmelenským, vedoucí Národopisného muzea v Plzni. Plzeň 10.6.

Téma: Historie lékárny v U Anděla Strážce v Kralovicích a bylinky z dané lékárny

Jaroslava Macáková, 2017. Interview s Mgr. Jaroslavou Macákovou, vedoucí lékárny u Anděla strážce v Kralovicích. Kralovice 1.8.

Téma: Krutikvět a bylinky z klatovské lékárny

Jaroslava Macáková, 2017. Interview s Mgr. Jaroslavou Macákovou, vedoucí lékárny u Anděla strážce v Kralovicích. Kralovice 12.8.

Téma: Krutikvět, bylinky z plzeňské lékárny

Jana Řehulová, 2017. Interview s RNDr. Janou Řehulovou, vedoucí lékárny U Bílého jednorožce v Plzni. Plzeň 11.10.

Téma: Moderní farmaceutické termíny – chemické léčivo, přírodní léčivo

Jana Řehulová, 2018. Interview s RNDr. Janou Řehulovou, vedoucí lékárny U Bílého jednorožce v Plzni. Plzeň 28.05.

Résumé:

Cette these de licence apporte la comparasion des trois pharmacies. Nous étudions les pharmacies – U Bílého jednorozce dans Pilsen, U Bílého jednorozce dans Klatovy et U Anděla Strážce dans Kralovice par les aspects les medicaments. Nous nous enfforcons aporter l'explication quelle sorte des medicaments on y ont utilisé pendant les siècles. Nous voulons établir si les pharmacies utilisaient les medicament pour la thérapie de tout les maladies ou il y avait la spécialisation il s'agissait on y ont utilisé les medicaments seulement pour la thérapie du coeur, pneumons, les fois etc.

Pour la première fois j'ai écrit la description des pharmacies. J'ai trouvé chez les pharmacies U Bílého jednorozce dans Pilsen et dans Klatovy l'équipement quel a été différent que l'équipement dans la pharmacie dans Kralovice. La raison pour quoi le mobilier et l'équipement est différent c'est pour que les pharmacies U Bílého jednorozce dans Pilsen et U Bílého jednorozce dans Klatovy ont marché dans une autre époque que la U Anděla Strážce en Kralovice. Les pharmacies U Bílého jednorozce dans Klatovy et dans Pilsen ont marché dans l'époque du baroque 17. – 18. siècles et la pharmacie U Anděla Strážce dans Kralovice a marché dans 19. – 20. siècles. C'est le siècle classicisme et fonctionnalisme.

L'meubles dans les pharmacies U Bílého jednorozce dans Klatovy et dans Pilsen a été très décoratif. Les vases majolique ont été ornée. L'meubles dans la pharmacie U Anděla Strážce a été austère.

J'ai écrit tout les nom des medicaments dans ces pharmacies et je l'ai traduit. J'ai trouvé les medicamets quelles les gens ont utilisé à tout les maladies. J'ai trouvé les medicaments quels ils ont influencé tout les système des organs. Les sortes des medicaments ont été balancé. Seulement dans la pharmacie U Bílého jednorozce Klatovy j'ai trouvé de plus medicaments quels ont influencé dnas l'appareil digestif et dans le système d'élimination.

Přílohy:

Pozn.: Některé byliny mají jenom latinský název, a k tomu český ekvivalent, protože se nepodařilo dohledat, k čemu se dané byliny používaly.

Bylinky z plzeňské lékárny

Acet plumbi acidul – Ocet z kyseliny olovnaté – Acet(ocet) Plumbum(olovo)

Acudula(kyselina)

Acid arvenos – acid = kyselina

Acit sultiric dilut – dilut=dilutus – zředěný

Aqua cinamon cort – Voda z kůry skořicovníku – prohřívání a prokrvování organismu, tonikum, potlačení celulitidy, léčba cukrovky

Argenr Nitric – krystalický dusičnan stříbrný – atiseptikum = zamezující nákaze

Bichrom Lixivae – Bichrom = Dvojchroman

Bismut mettalic – Vismut kovový = proti průjmu, úplavici, bolesti vředu

Calcaria Fosforica – fosforečnan vápenatý

Carobe di Judaea

Castro – skořice – desinficiens=dezinfekce, zlepšuje trávení, odstraňuje nadýmání

Resina Guajaci – pryskyřice guajaková – léčba pohlavních chorob, zejm. Syfilidy, léčba otrav jedy

Cinabar factit – rumělka - krvácení v oblasti genitálií, na bradavice = známá od starověku

Coerul Parisien – Pařížská modř

Cor Aurant Flav – kůra žlutého pomeranče – proti horečce a nechutenství, výroba tinktur

Creta colon Sc

Cuprum Oxydat Nygr – cuprum = měď nygrum = černý, léčba kašle vyvolaného hlísty

Fabae Jgmat = Fabae(bob)

Fabae Pirichim

Fabae Tonic – Fabae = bob Tonic = tonikum = regenerující

Ferr Citrikum – chlorid železitý = na chudokrevnost

Flor Aurantior – pomerančový květ = podpora činnosti srdce

Gumir Asphalt – klejopryskyřice

Gummir Carranae – klejopryskyřice

Gummir Kino – klejopryskyřice = stahující účinky

Hydr Oxydul Nigr Manhem

Champor – kafr – dráždí sliznici, způsobuje místní prokrvení, na unavené svaly, revma, působí antisepticky = zamezující nákaze (protihnilobní), anestetikum, lokálně umrtvující

Chinin citrikum – citrát Chininu = Antimalaricum, Tonikum – léka na malárii, regenerující účinky

Liccionell Septemp

Limat Stamri

Limatur Ferri – Ferri = železitý

Marti Pomatum

Minimum Rubrum – rubrum = červený

Musculus Helminthicus

Pulvis Antiepilepticus Alb. – Antiepileptica = proti záchvatům Pulvis = prášek

Pulvis Corallini Rubri – Prášek z červeného korálu – menstruační nepravidelnost

Pulvis Coriandri – prášek koriandru – hlídá cholesterol v krvi, mírní žaludeční nevolnost a křeče, expektorans, ulevuje nadýmání, používá se k ošetření vředů

Pulvis Hippocastani Cortici – prášek z kůry jírovce maďalu – cévní problémy jako jsou křečové žíly, záněty žil, bércové vředy

Pulvis Juniperi – Jalovcový prášek = diuretikum

Pulvis Quercus Corticis – prášek z kůry dubu – adstringens = uvoňuje křeče, má svíravé účinky, hemeroidy

Pulvis Sodae Carbonatis – Soda Bicarbona – jedlá soda = NaHCO_3 – pálení žáhy

Pulvis Stramonii Folii – prášek z listu durmanu obecného – antiastmatikum, uvolňuje křeče

Pulvis Valerianae Radicis – Prášek z kořene kozlíku lékařského - droga z této rostliny působí jako mírné sedativum, tlumí duševní napětí

Pulvis Repentis Aurantii

Radix Sumbul – pižmový kořen = chronické průjmy, astma, bronchitida

Res. Styracis OFFI – resina = pryskyřice

Santonin – antihelmentikum = proti střevním parazitům

Sem Paeoniae – semeno pivoňky = chlazení krve, nepravidelné menstruace, bolesti břicha

Sem Siramon – Semen Stramonii – Semena Durmanu – uvolňuje křeče

Spirit Corn Corv. – spirit = spiritus – líh

Spirit Nitri Dulc – líh sladkého dusíku

Spirit sal Amon caust

Stib Sulfr Rubr – Síran Antimonu červeného = léčba tropických onemocnění – leishmanióza, onemocnění způsobené bičíkovci z čeledi Trypanosomatidae přenášené komáry.

Stipt Cerasor – tyčinky mořské řasy - použití při nedoslýchavosti, jako drén, při otravě barbituráty, nechutenství

Stront Muriatic – Stroncium Hydrochloricum = sůl stroncia = Stroncium=Stroncium Hydrochloricum = sůl

Tinct Aurantior cort – Tinktura z kůry červeného pomeranče – použití v kosmetice – proti akné

Tinct Helebur. Nig – Tinktura Čemeřice černé – léčba kožních nemocí

Utrama Rina – působí velmi dobře na prokrvení věnčitých cév, je dobrá také při zánětu křečových žil

Bylinky z lékárny U Bílého jednorožce v Klatovech

Alga. Carragen – prášek z mořských řas

Caul. Dulcamar – lilek potměchuť = silný baktericidní, fungicidní (proti plísňové)

Fl. Cyani – květ chrpy = močopudná a žlučopudná

Fl. Millefolii – květ hřebříčku = dezinficiens, lokální anestetikum (znecitlivující účinek)

Fl. Paeoniae – květ pivoňky = chlazení krve, bolesti břicha a nepravidelná menstruace

Fl. Tiliae – květ lípy srdčité = potopudná, močopudná, žlučopudná droga a spasmolytikum (svíravý účinek), podporuje pocení

Fl. Verbasci – květ divizny = výrazný expektorans (usnadňuje vykašlávání), tlumí křeče průdušek, využití při bronchiálním astmatu

Flos. Chamomil – květ heřmánku pravého = spasmolytikum (stahující účinek), sedativum, léčba popálenin a žaludečních a střevních chorob

Flos. Rhoeados – květ vlčího máku = bronchiální astma, katar průdušek

Fol. Arnicae – list arniky = bylina má dvě oblasti působení – na hojení ran, v kardiologii

Fol. Aurantii – list červeného pomeranče = podpora srdeční činnosti

Fol. Bucco – list těhozeve = při zánětech a onemocnění močových cest, prostaty, poruchách imunity, otocích nadýmání

Fol. Cardui. Ben. – list bodláku benediktova = protivirové a protibakteriální účinky, proti degeneraci kostí, posiluje metabolismus

Fol. Farafarae – list podbělu = léčba astmatu, při chrapotu, obklady při onemocnění plic

Fol. Juglandis – list ořešáku = adstringens, antibakteriální účinky (proti stafylokokům), antiseptikum, protizánětlivé účinky

Fol. Levandulae – list levandule = mírné sedativum, uvolňuje křeče hladkého svalstva trávicího traktu, čímž zlepšuje peristaltiku střev, působí antibioticky a povzbuzuje slinivku břišní ke tvorbě enzymů

Fol. Malvae – list slézu přeslenitého = droga slizodráždní, ochrana sliznic, nebo pokožky, pomáhá při chorobě žaludku a dvanáctníku

Fol. Malvae Vulg. – list slézu = kloktadlo, při vředové chorobě žaludku a dvanáctníku

Fol. Melissaе – list meduňky = uklidňující účinek, působí sedativně na nervovou soustavu, uplatňuje se při žaludeční a střevní neuróze, při bušení srdce, arytmiích, vhodná je při nervové vyčerpanosti

Fol. Rosae – list růže = kloktadlo, proti bolestem v krku, léčba bronchitidy, protiprůjmový

Fol. Sambuci – bezový list = při revmatických bolestech, čistí krev, proti akné, součást čajových směsí při nachlazení

Fol. Sennae – list seny = projímavý účinek

Fol. Taraxaci – list smetanky lékařské = léčí choroby trávicího traktu, pomáhá při ledvinových kamenech a při zánětech močového měchýře, při cukrovce

Fol. Trifilii. Firb. – vachtový list = upravuje činnost, žaludku, trávení

Fol. Uvae. Ursi – list medvědice = součást močopudných čajů

Herba Absinthi – nať pelyňku = při střevních kolikách, průjmu a žlučnickových poruchách, tlumí menstruační bolesti, antihemetikum (proti střevním parazitům)

Herba Agrimonni –

Herba Asperulae Od. – mařinka vonná = diuretické účinky, korigens chuti u čajových směsí

Herba Bursae Past. – nať kokošky pastuší tobolky = zastavuje vnitřní a vnější krvácení, používá se při potížích s močením

Herba Capil. Ven – herba capilli veneris = redukuje krevní cukr

Herba Centaurii – nať zeměžluče = zlepšuje trávení, odstraňuje pálení žáhy a říkání, upravuje vylučování žaludečních šťáv

Herb. Conii – nať bolehlavu plamatého = silné sedativum, analgetikum (lék otupující systém) = snížení vysokého krevního tlaku, při bolestech nervů uvolnění ledvinových kaménků, onemocnění dýchacích cest

Herba Droseae – rosnatka okrouhlostá = mírně snižuje krevní tlak

Herba Hepaticae – nať jaterníku podléžky = léčba onemocnění jater, žlučnickových kolik

Herba Herniar – nať průtržníku = diuretikum, záněty ledvin a močových cest

Herba Hyssopi – nať yzopu = ke kloktání, kašel, střevní infekce

Herba Chenopodii – nať merlíku = protizánětlivý, léčba hemeroidů

Herba Maioranae – majoránka zahradní = podporuje trávení, tlumí nadýmání, dezinficiens

Herba Millefolii – nať hřebříčku = poruch trávení, žaludeční ovtíže

Herba Plantag – nať jitrocelu = působí protizánětlivě, při vředové chorobě žaludku a dvanáctníku, uvolňuje hleny - expektorans

Herba Polygoni – nať truskavce = rdesno ptačí – detoxicans, močopudná, pomáhá k rozpadu močových kaménků, proti revmatismu, mírný diabetický účinek

Herba Ruthae – routa vonná = zvyšuje tonus dělohy, nesmí těhotné ženy

Herba Vidlae Tric. – nať violky vonné = proti revmatismu

Lig. Guaiaci – guajakové dřevo = hlavně léčba syfilis, kožních chorob, revmatismus

Lig. Quasiae –

Lichen Island – lišejník islandský = podává se při zánětlivých procesech v ústní dutině, horních cest dýchacích i trávicím traktu. Zlepšuje trávení a vstřebávání živin, působí fytoncidně. Léčí žaludeční i střevní vředy.

Rad. Althaeae – kořen pruskurníku lékařského = expektorans, léčí onemocnění plic a průdušek, proti zánětům močových cest a ledvin

Rad. Armoracie – kořen křenu selského = fytoicidní rostlina (přírodní antibiotikum), droga zvyšuje produkci trávicích enzymů, působí močopudně

Rad. Arnicae – kořen arniky = pomáhá při zánětu křečových žil

Rad. Carlinae – kořen pupavy = potopudná a močopudná droga, fytoicidní účinky (přírodní antibiotikum)

Rad. Culumbae –

Rad. Galangae – kořen galangu lékařského = léčí žaludek, zlepšuje mužskou potenci, látkovou výměnu

Rad. Graminis – kořen pýru = čištění krve

Rad. Imperat – kořen matizny bahenní = ženské problémy

Rad. Lanariae – lanaria lanata = Jižní Afrika (Kapská oblast)

Rad. Petrosel – kořen petržele = diuretikum, odpuzuje hmyz

Rad. Rhei – reveňový kořen = droga je žlučopudná, povzbuzuje trávení, proti překyselení žaludku, detoxikuje tlusté střevo, reguluje vyprazdňování střev

Rad. Salep –

Rad. Saponar Alb. – kořen mydlice lékařské = antimykotikum (proti plísním), antibakteriální účinky

Rad. Senegae –

Rad. Sumbuli – pižmový kořen = chronické průjmy, astma, bronchitida

Rad. Taraxacii – kořen smetanky lékařské = proti zánětu a onemocnění jater, onemocnění močového měchýře

Rad. Vitis. Alb. – kořen révy = posilování stěn cév, zlepšení krevního oběhu

Rad. Zingiberis – kořen zázvoru = hřejivá droga, zábal přikládáme na šíji při jejím ztuhnutí, uplatňuje se při léčbě zaživačích ústrojí, zlepšuje trávení, zvyšuje chuť k jídlu

Scatulae Lign. – obal na léky

Sebum. Salic. – vrbový tuk = analgetikum, antirevmatikum

Spec. Amaric – Amaricantes – obsahuje pelyněk, zeměžluč, pomerančovou kůru, hořké jetelové listy

Spec. Aromat – větrová čajová směs = na zažívací potíže, podpora chuti k jídlu

Spec. Carminat – Carminative – větrová čajová směs

Spec. Diureticae – čajová směs působící močopudně

Spec. Laxantes – projímavá čajová směs

Spec. Lignorum – dřevní čajová směs = čištění krve

Spec. Puerper – Purperales – čajová směs pomáhající porodu

Spec. Sedativae – uklidňující čajová směs

Spec. Stomachicae – žaludeční čajová směs

Spec. Urologicae – směs působící na vylučovací soustavu

Tela Hydrophila – hydrofilní gáza

Bylinky z lékárny Kralovice

Aethyl. chlorat – ethylchlorid = zmírnění svalové hluboké svalové bolesti působením na centrální nervovou soustavu) – pro velkou jedovatost se dnes již nepoužívá

Caspul. gelat – želatinová kapsle (chemicky připravovaný lék, nejedná se o byliny)

Creta alba – bílý vosk, dýchání a krevní oběh

Flor cham.rom – květ heřmánku římského = léčba menstruačních obtíží, bakteriálních

Flor levandul – květ levandule = tonikum, proti křečovým bolestem, je to mírné sedativum

Flor. cham.vulg – heřmánek obecný = léčba žaludečních a střevních poruch, popálenin

Flor. papav. rh. – květ vlčího máku = tlumení kašle, angína, bronchitida

Flor. sambuc – květ černého bezu = potopudný a močopudný

Flor. tiliae – lipový květ = podporuje tvorbu žaludečních šťáv, působí močopudně

Fol .iaborand. –

Fol. ansari -

Fol. aurrant – list červeného pomeranče = podpora srdeční činnosti, léčba lehkých

Fol. belladonn – list rulíku = oční lékařství, spasmolytikum (uvolňuje křeče hladkého)

Fol. coccae – list koky = uklidnění žaludku, uvolnění bolestí hlavy, léčba cukrovky

Fol. farfar – list podbělu lékařského = dezinficiens, protizánětlivé účinky, léčba kataru

Fol. hamamel – květ vilínu = chmel = svíravý účinek

Fol. hepatic – list jaterníku podléžky = léčba onemocnění jater, léčba žlučnickových kolik,

Fol. hyosciami – list blínu černého = spasmolytikum, parasymptolytikum

Fol. Jugland – list ořešáku = adstringens, hemostatikum

Fol. malvae - list slézu = ochrana sliznic, kloktadlo, záněty v dutině ústní, choroby

Fol. rosmar – květ rozmarýnu lékařského = proti nadýmání, tvorba žluči, při špatném trávení, mírné kardiotonikum (léčivo způsobující silnější stahy srdeční svaloviny), diuretikum

Fol. seabios – folia = list

Fol. senal.s res – res = resina – pryskyřice, smůla, senal = senna

Fol. senn. Alex – list seny = projímavé účinky

Fol. stramon. – list durmanu obecného = uvolňuje křeče

Fuct. colocyntil – plod kolokvinty = projímadlo

Herb. lobel – nať lobelky

Herb. sabinae – nať chvojky = léčba bércových vředů, léčba špatně se hojících ran hladkého svalstva dělohy, zpevňuje dásně horních cest dýchacích, expektorans infarktu myokardu a srdečním selhání, dochází ke zvýšené staživosti srdečního svalu, k zastavení krvácení, léčbě kataru nespavosti, onemocnění srdce; také se používá Pericarpium (oplodí) aurrantii = korigens chuti plod fenyklu podporuje chuť k jídlu a trávení), podporuje činnost žlučníku průjmů, enzymatických poruch slinivky břišní, bolestí při zánětu nervů

Pulv. aeroph –

Rad. belladonn – kořen rulíku zlomocného = spasmolytikum

Rad. cannab. Ind. – kořen konopí indického = léčba nespavosti, tonikum, odreagování

Rad. galang – galagán velký

Rad. gentian – kořen hořce žlutého = amarum, stomachikum (ovlivňuje žaludeční funkce)

Rad. gentian. pulv – prášek z kořene hořce žlutého = význam viz výše

Rad. hydrast. can – vodilka kanadská = léčba jaterních chorob

Rad. hydrast. Cand – kořen vodilky kanadské – úprava lymfatického systému

Rad. jalap – kořen nocenky jalapovité

Rad. jreos. flor –

Rad. liquir. mund – rad = radix = kořen; liquir = lékořice

Rad. liquir. pulv. - prášek z kořene lékořice = použití viz výše

Rad. liquirit – kořen lékořice = expektorans, při problémech s vředy, uvolnění hlenu,

Rad. ononid. – jehlice trnitá = léčba močového ústrojí, kaménků

Rad. petros – kořen petržele = zlepšuje zrak (zejména při šerosleposti), zvyšuje napětí

Rad. polypod – kořen osladiče obecného = expektorans, střevní dezinficiens

Rad. pyrethr – kořen kopretiny bílé = lék proti dávivému kašli, astmatu, výroba esencí při

Rad. sarsap. – kořen zázvorového piva = léčba sexuálně přenosných nemocí – kapavka, syfilida, k čištění krve, proti dně

Rad. taraxae – kořen smetanky = choloretikum (zvyšuje tvorbu žluči), diuretikum (močopudný), proti únavě a slabosti

Rad. veratri. alb. – kořen kýchavice bílé (kořen je prudce jedovatý, paralyzuje nervový

Rad. zingiber – kořen zázvoru = léčba zažívacího ústrojí, zlepšuje trávení, zvyšuje chuť k jídlu

Rad. ipecac – kořen havěnky dávivé, v homeopatii

Sebum – tuk z kůže

Sem. colchici – semena ocúnu = léčba revmatismu, antyhelmetikum

Sem. sabadil – semena sabadily lékařské = v mazáních proti zevním parazitům

Sem. strophant – semena krutikvětů = význam v moderním lékařství

Sem. strychni – semena kulčiby dávivé = posílení svalstva, chuti k jídlu, povzbuzuje

Spasmolytikum - vyvolává pocení

Spec. arom. – stimulace chuti k jídlu – máta, celer, tymián

Spec. pectoral – list jitrocele, kořen ibišku, list podběle, máta, kořen lékořice, květ divizny,
stresu svalstva)

Vaselina – pevné složky ropy